

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

VANHEMMAN VASTUULLA

Sosiaalinen media lapsiperheessä

TEKIJÄT: Maria Kallio
Virva Niskanen
SS13S1

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma			
Työn tekijät Maria Kallio ja Virva Niskanen			
Työn nimi Vanhemman vastuulla – sosiaalinen media lapsiperheessä			
Päiväys	12.11.2016	Sivumäärä/Liitteet	51/5
Ohjaaja Mira Polón			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppanit Iisalmen Kirkonsalmen koulu			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena oli tuottaa 4.—5.-luokkalaisten lasten vanhemmille suunnattu sosiaalisen median tuokio. Toimeksiantajana opinnäytetyössä toimi Iisalmen Kirkonsalmen koulu. Opinnäytetyössä käsiteltiin sosiaalista mediaa lähinnä sen sosiaalisen luonteen näkökulmasta, sekä osana lasten arkea ja kasvatusta. Teoreettinen viitekehys muodostui sosiaalisesta mediasta, mediakasvatuksesta sekä vanhemman roolista mediakasvattajana.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli herättää ajatuksia sekä keskustelua sosiaalisesta mediasta osana lasten ja perheiden elämää. Keskusteluun nostettiin erilaisilla toiminnallisilla menetelmillä sosiaalisen median mahdollisuuksia ja uhkia. Vanhempien tietoisuutta lisäämällä tavoitteena oli parantaa kiusaamisen sekä sosiaalisen median muun väärinkäytön varhaista tunnistamista. Konkreettisilla toimintaohjeilla tavoitteena oli vähentää sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista sekä ennaltaehkäistä lapsia joutumasta esimerkiksi rikosten uhreiksi sosiaalisessa mediassa.</p> <p>Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena toteutetun tuokion sisältö suunniteltiin aiempien tutkimusten ja teorian pohjalta. Tuokiossa käsiteltiin sosiaalista mediaa lasten käyttämänä, vanhemman roolia mediakasvattajana, sekä uusimpia sosiaalisen median sovelluksia. Tuokion onnistumista arvioitiin tuokioon osallistuneille suunnatulla palautelomakkeella.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten sekä toiminnallisen osuuden johtopäätöksenä voidaan todeta, että vanhempien on vaikea pysyä mukana sosiaalisen median kehityksessä. Tämän seurauksena heidän on haastavaa toimia mediakasvattajan roolissa sosiaalisessa mediassa. Vanhemmat tarvitsevat ohjausta ja käytännön neuvoja lasten opastamisessa sosiaalisen median turvalliseen käyttöön.</p>			
Avainsanat Sosiaalinen media, mediakasvatus, kasvattaja, keskustelu			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Maria Kallio ja Virva Niskanen			
Title of Thesis A parent´s responsibility – social media in families with children			
Date	12.11.2016	Pages/Appendices	51/5
Supervisor Mira Polón			
Client Organisation /Partners Kirkonsalmi School of Iisalmi			
<p>Abstract</p> <p>This thesis is a functional one, and thus its aim was to produce a functional social media moment for parents of 8-11-year-old children. The client organization of the thesis was Kirkonsalmi School of Iisalmi. The thesis handled social media based on its social nature and as a part of childrens´ daily routine and upbringing. The theoretical framework of the thesis consists of social media, media education, and a parent´s role as a media educator.</p> <p>The objective of the thesis was to raise thoughts and conversation about social media in families with children. The conversation about the possibilities and threats of social media was stirred by using functional methods. By increasing the awareness of the parents our goal was to improve early identification of bullying and other misuse of social media. By giving concrete instructions our goal was to decrease bullying in social media and improve crime prevention.</p> <p>The functional moment was planned based on previous research and the theoretical framework of the thesis along with the results of a pre-study made for the focus parents. At the functional moment we handled social media used by children, a parent´s role as a media educator and the newest social media applications. The functional moment was evaluated by using a questionnaire.</p> <p>As a conclusion for the theoretical framework and the functional moment it was explored that it was challenging for parents to keep up with the development of social media. As a result, it was difficult for them to act as media educators. Parents need guidance and concrete instructions for guiding their children to use social media safely.</p>			
<p>Keywords Social media, media education, educator, conversation</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

TIIVISTELMÄ	5
ABSTRACT	5
1 JOHDANTO	7
2 SOSIAALINEN MEDIA.....	8
2.1 Sosiaalisen median historia	9
2.2 Sosiaalisen median käyttö	10
2.3 Verkkoyhteisöllisyyden monet kasvot	12
2.4 Mahdollisuudet ja uhat	14
2.4.1 Kiusaaminen sosiaalisessa mediassa	15
2.4.2 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö sosiaalisessa mediassa	16
3 DIGIAIKAKAUSI LAPSIPERHEESSÄ	18
3.1 Yhdessä tekeminen ja läsnäolo vastapainona median käytölle.....	18
3.2 Mediakasvatus kasvattajan haasteena	19
3.2.1 Lapsen kanssa keskustellen	20
3.2.2 Valvonta ja rajoittaminen osana mediakasvatusta	21
3.2.3 Suodatinohjelmat valvonnan ja rajoittamisen apuna	22
3.2.4 Ikärajat kasvattajan apuna	23
3.2.5 Mediakasvatus koulussa	24
3.3 Aikaisemmat tutkimukset sosiaalisesta mediasta sosiaalialalla	25
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	28
4.1 Esikysely ja sisällönanalyysi	28
4.2 Esikyselyn tulokset	30
5 SOSIAALISEN MEDIAN TUOKIO VANHEMMAN MEDIKASVATTAJAN ROOLIN VAHVISTAJANA	33
5.1 Lapset ja sosiaalinen media	35
5.2 Kasvattajana sosiaalisessa mediassa Case-työskentely	38
5.3 Tuokion lopetus	38
5.4 Palautteen analysointi	40
6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	42
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	47
LIITE 1: ESIKYSELYLOMAKE.....	52
LIITE 2: SOSIAALISEN MEDIAN TUOKION MAINOS	55
LIITE 3: CASE 1.	56
LIITE 4: CASE 2.	57
LIITE 5: PALAUTELOMAKE	58

Yhteydenpito toisiin on ihmiselle tärkeintä heti hengissä pysymisen jälkeen. Suurin osa ihmisistä ylläpitää ihmissuhteitaan myös sosiaalisessa mediassa. (Suominen, Östman, Saarikoski ja Turtiainen 2013, 188.) Sosiaalinen media voi sekä rakentaa, että hajottaa vuorovaikutussuhteita ja on osa jokapäiväistä arkea ja on läsnä kaikkialla. Se tarjoaa mahdollisuuden olla yhteydessä toisiin ajasta ja paikasta riippumatta, mutta voi myös vähentää kasvotusten tapahtuvaa vuorovaikutusta ja esimerkiksi etäännyttää perheenjäseniä toisistaan. (Lahikainen 2015, 33, 35.)

Nykypäivänä lapsiperheen elämään kuuluu vahvasti media, ja sosiaalinen media osana sitä. Lapsiperheet ovat muuttuneet sitä mukaan, kun median käyttö on lisääntynyt ja monipuolistunut. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen kasvuympäristöön kuuluu yhä vahvemmin media. Se näkyy kotien mediavarustelussa, ja tuo lapsen ja nuoren kasvuympäristöön uuden tekijän. Mediaa käyttävät perheessä lasten lisäksi myös vanhemmat. (Lahikainen 2015, 16–17.)

Nykyajan lapset ja nuoret elävät hyvin erilaisella aikakaudella kuin vanhempansa. Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli havainto kasvu- ja kasvatusympäristön muutoksesta. Ajan hermolla pysyminen vaatii kasvattajalta kiinnostusta ja nopeaa mukautumista. Usein juuri lapset ja nuoret ovat muutoksen edelläkävijöitä, mutta vanhempia tarvitaan valjastamaan uusi tieto turvallisesti heidän käyttöönsä. Vanhempien velvollisuus huolehtia ja kasvattaa lapsensa ulottuu myös sosiaaliseen mediaan. (Forss 2014, 55).

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa on tutkimuksellisia piirteitä. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin Iisalmen Kirkonsalmen koululla, jossa pidettiin sosiaalisen median tuokio 4.—5.-luokkalaisten vanhemmille. Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli tuoda aihe vanhemmille esille sekä herättää ajatuksia ja keskustelua aiheesta. Tavoitteena oli myös saada vanhemmat pohtimaan sosiaalisen median roolia omassa perheessä ja osana arkea.

Keskusteluun nostettiin sosiaalisen median käytön rajattomia mahdollisuuksia sekä mahdollisia uhkia ja haittoja. Tuokion tavoitteena oli myös vähentää sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista ja ennaltaehkäistä lasten joutumista rikosten uhreiksi parantamalla sosiaalisen median väärinkäytön varhaista tunnistamista. Opinnäytetyön nimi, Vanhemman vastuulla – sosiaalinen media lapsiperheessä, nousi siitä ajatuksesta, että vanhemmat ohjaavat omalla tietämyksellään ja kokemuksellaan lapsiaan myös sosiaalisessa mediassa.

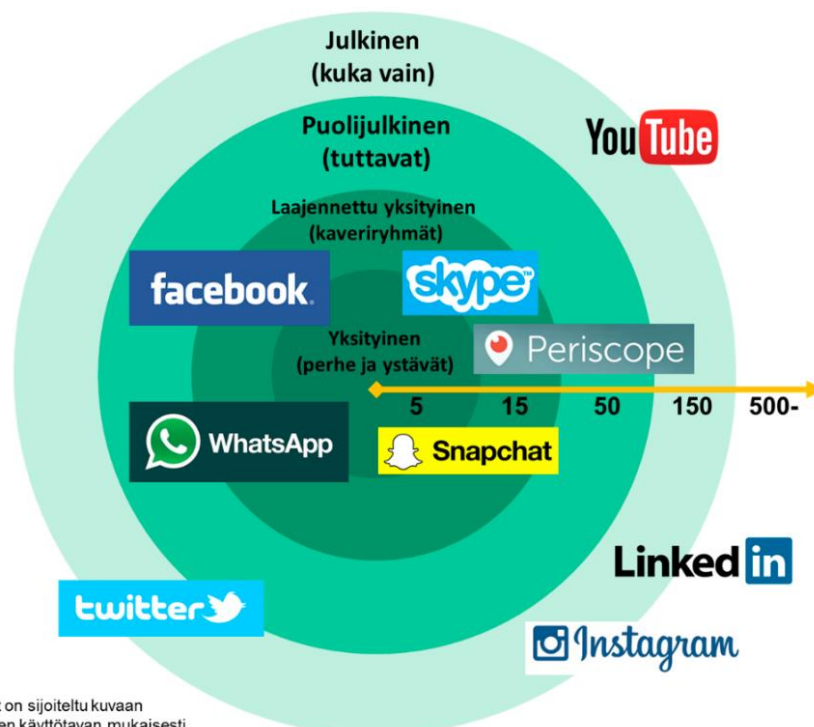
Opinnäytetyön raporttiosuus koostuu teoreettisesta viitekehyksestä, jossa on käsitelty sosiaalista mediaa, mediakasvatusta ja vanhemman roolia mediakasvattajana. Tämän jälkeen raportissa on kerrottu opinnäytetyöprosessin etenemisestä. Raportissa on myös kuvattu ohjatun sosiaalisen median tuokion kulku sekä siellä esille nostetut asiat ja käytetyt toiminnalliset menetelmät. Raportin loppuosa koostuu opinnäytetyön luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnista sekä opinnäytetyön yhteenvedosta, johtopäätöksistä sekä liitteistä.

2 SOSIAALINEN MEDIA

Internet on maailmanlaajuinen jakeluverkosto omille kuville, ajatuksille, viesteille ja muulle sisällölle. Erityisesti sosiaalisen median luonne korostaa yhteistoiminnallisuutta, osallisuutta ja jakamista. Se tarjoaa mahdollisuuden osallistua ja saada oman äänen kuuluviin mediassa. (Kupiainen ja Sintonen 2009, 21–22.) Vuoteen 2014 mennessä sosiaalista mediaa käytti neljäsosa koko maapallon ihmisistä, ja suosituinta se oli Yhdysvalloissa (Pönkä 2014, 12).

Sosiaalinen media on tullut lyhyessä ajassa osaksi tavallisten ihmisten arkea. Sitä voidaan pitää yleiskäsitteenä 2010-luvulla verkossa oleville palveluille, joilla on paljon jakavia ja kommentoivia käyttäjiä. Vielä vuonna 2012 sosiaalisen median käyttö oli harvinaisempaa, vaikka internetiä käytti jo noin 90 prosenttia Suomen väestöstä. Tällä hetkellä elämme sosiaalisen median aikakaudella, jossa sosiaalisesta mediasta on tullut osa kansalaistaitoa ja yleissivistystä. Sillä on paikkansa lähes jokaisen suomalaisen arjessa. (Suominen ym. 2013, 10–11; Pönkä 2014, 10.)

Antropologi Robin Dunbar on selittänyt sosiaalisen median suosiota esimerkiksi Maslow'n tarvehierarkialla, jonka mukaan ihmiselle yhteyden pitäminen toisiin ihmisiin on tärkeintä heti hengissä pysymisen jälkeen. Sosiaalinen media lisäksi mahdollistaa yhteydenpidon suurempaan määrään ihmisiä. Dunbarin mukaan sellaisen verkoston koko, jossa kaikki ihmiset tuntevat toisensa ja toistensa väliset suhteet, on maksimissaan 150 henkeä. Sosiaalisessa mediassa suhteiden ei tarvitse olla yhtä tiiviitä, minkä vuoksi verkostot voivat kasvaa paljon suuremmiksi. Isojen verkostojen sisälle muodostuu useampia ydinverkostoja, jotka ovat kooltaan huomattavasti pienempiä. (Suominen ym. 2013, 188.) Kuva 1 kuvaa eri sosiaalisen median palveluiden yksityisyyttä ja julkisuutta. Toiset sovellukset ovat luonteeltaan avoimempia, ja mahdollistavat sisällön jakamisen suuremmalle ihmisjoukolla.

KUVA 1. Sosiaalisen median palvelut Robin Dunbarin mallissa kuvattuna (Pönkä 2016.)

2.1 Sosiaalisen median historia

Varhaisimpana alkusysäyksenä sosiaalisen median synnylle voidaan nähdä World Wide Web, eli www-sivujen julkaisu vapaaseen käyttöön vuonna 1991. Myös ne oli kehitetty alun perin sosiaalisiksi ympäristöksi, mutta 1990-luvulla sosiaaliset toiminnot jäivät kuitenkin vielä hyvin vähäisiksi. (Pönkä 2014, 12.) Käsitteestä web 2.0 on puhuttu viitaten internetin käytön uuteen sukupolveen. Käytännössä kyse oli muuttavista tekniikoista, jotka mahdollistivat monipuolisemmat internetpalvelut. Suurin muutos tapahtui lopulta kuitenkin käyttäjien toimintatavoissa, eikä teknologiassa. (Pönkä 2014, 9.) Sosiaalista mediaa on käytetty jopa synonyymina puhuttaessa käsitteestä web 2.0, vaikka sosiaalinen media varsinaisesti on vain osa sitä (Suominen ym. 2013, 10–11).

Ennen sosiaalista mediaa internet perustui verkkosivujen välisiin verkostoihin. Sosiaalinen media toi lisäksi ihmisistä koostuvan sosiaalisen verkoston mahdollistamalla käyttäjien linkittymisen toisiinsa, kuten esimerkiksi Facebookissa kaverisuhteiden kautta. (Pönkä 2014, 11.) Suominen ym. (2013, 29–42) ovat tutkineet sosiaalisen median kasvua alkaen vuodesta 2003. Ensimmäisiä sovelluksia, jotka täyttivät sosiaaliselle medialle asetettuja tunnuspiirteitä, olivat muun muassa Skype, Habbo Hotel ja IRC- galleria. Tähän aikaan oli vielä havaittavissa selkeä jako internettikansan ja tavallisen kansan välillä.

Merkittävää sosiaalisen median kasvussa ja kehityksessä oli kuvallisuuden lisääntyminen sekä digitalisoituminen. Tähän vaikutti erityisesti matkapuhelinten yleistymisen, joka teki kuvaamisesta nopeaa ja helppoa. Kuvien oton helppous sai ajattele mattomat jakamaan kuvia harkitsematta. Tähän huoleen vastattiin luomalla ensimmäisiä internetin käyttösääntöjä, eli netiketti. (Suominen ym. 2013, 46–55.)

Vuonna 2004 sai Yhdysvalloissa alkunsa sosiaalisen median superjättiläinen, Facebook, joka toistaiseksi edelleen on hallinnut sosiaalisen median kentällä. Facebook suunnattiin yliopisto-opiskelijoiden verkostopalveluksi, joka kuitenkin levisi hetkessä globaaliksi ilmiöksi. Merkittävän mullistuksen sosiaalisen median historiassa teki myös vuonna 2005 perustettu YouTube, joka on räjähdysmäisesti suosiota saavuttanut sisällönjakopalvelu. Erityisesti nuorten keskuudessa yhteisöpalveluilla oli tuolloin merkittävä rooli, ja aikuiset pyrittiin rajaamaan niistä pois. (Suominen ym. 2013, 60, 84, 112.)

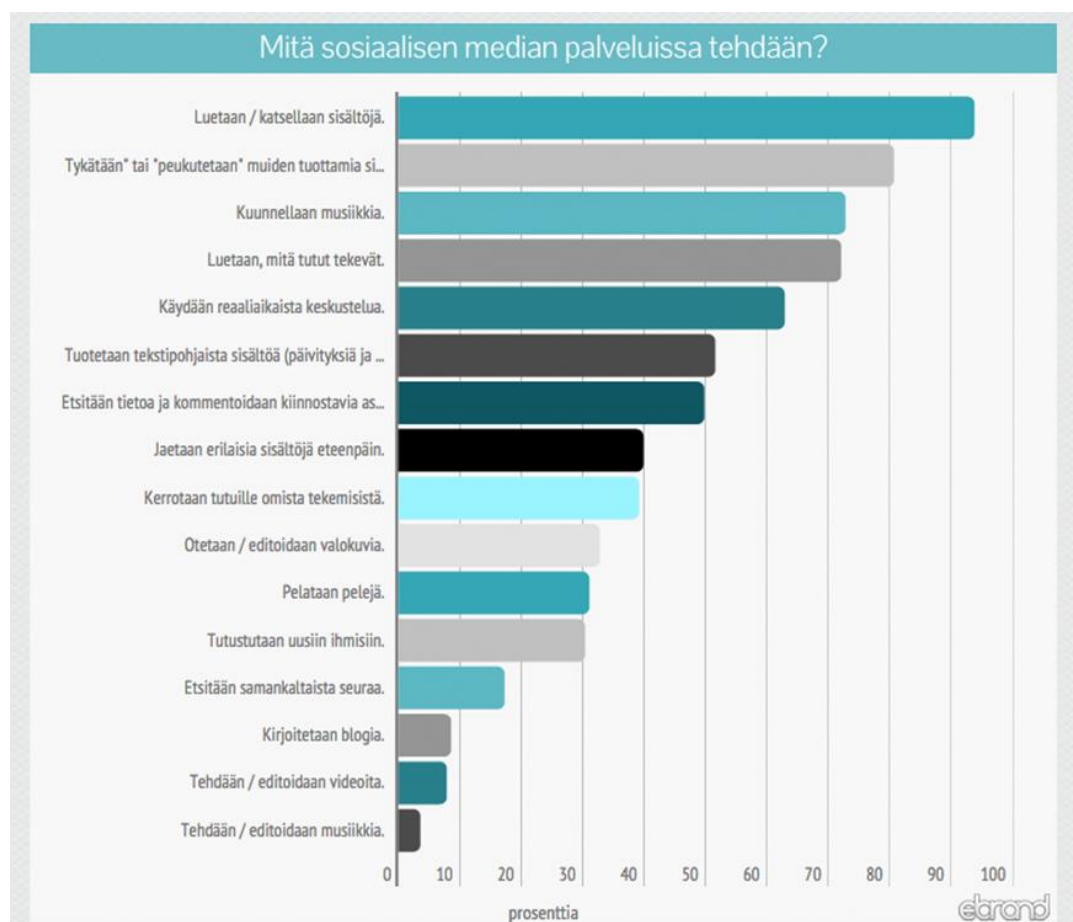
Sosiaalisen median mobiilikäyttö alkoi yleistyä 2010-luvun alussa. Kevääseen 2010 mennessä 42 prosenttia 16–74-vuotiaista suomalaisista oli rekisteröitynyt sosiaalisen median yhteisöpalveluihin. Yli kolmannes käytti palveluita viikoittain. Aktiivisiksi käyttäjiksi itseään kuvaili 16 prosenttia käyttäjistä. (Suominen ym. 2013, 205.) Vuodesta 2011 sosiaalisen median voidaan katsoa olleen merkittävin media suomalaisille. Käyttäjämäärien lisääntyminen sen jälkeisinä vuosina on ollut maltillisempaa, ja lähinnä sitä on tapahtunut vanhemmissa ikäluokissa. (Pönkä 2014, 18, 25.)

Vuonna 2012 nuorten suosituimmat palvelut olivat Facebook ja YouTube. Facebookia 16–20-vuotiaista käytti usein yli 80 prosenttia, ja 13–15-vuotiaista yli 70 prosenttia. YouTubea käytti myös samoissa ikäluokissa noin 70 prosenttia. Tätä nuoremmat käyttivät palveluja vähemmän, mihin syynä oli osittain 13 vuoden ikäraja. Silti nuoremmistakin Facebookia käytti yksi kolmannes vastaajista, ja YouTubea

noin puolet. Viimeistään vuonna 2012 sosiaalisesta mediasta tuli lyhenne some ja Suomen somettu-
minen tarkoitti sitä, että ainakin osa ylläpiti ihmissuhteitaan verkossa. Vaikka sosiaalinen media on
kehittynyt paljon vuosituhaten vaihteen alusta tähän päivään, muuttuvat sen palvelut ja käyttötavat
edelleen jatkuvasti. (Suominen ym. 2013, 12–17, 253, 285.) Tässä opinnäytetyössä sosiaalisen me-
dian palveluilla tarkoitetaan erityisesti lasten käyttämiä sosiaalisen median sovelluksia ja näihin sovel-
luksiin on perehdytty niiden luoman sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmasta.

2.2 Sosiaalisen median käyttö

Sosiaalisen median käyttötapoja on yhtä monta kuin käyttäjiä. Yleisimmin sosiaalista mediaa käyte-
tään Pew Research tutkimuksen (Fox ja Rainie 2014) mukaan ollakseen yhteydessä muihin ihmisiin,
löytääkseen uudelleen vanhoja ystäviään sekä ollakseen yhteydessä ihmisiin, jotka ovat kiinnostuneita
samoista asioista. Lisäksi osa hakee uusia kavereita tai treffiseuraa ja seuraa julkisuuden henkilöitä.
SoMe ja Nuoret 2015 - tutkimuksen (Ebrand Suomi Oy ja Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut
2015a) mukaan 13–29 -vuotiaat nuoret käyttävät sosiaalista mediaa eniten erilaisten sisältöjen luke-
miseen ja katselemiseen, muiden tekemien sisältöjen tykkäämiseen ja musiikin kuuntelemiseen. So-
siaalista mediaa käytetään monipuolisesti, kuten kuvioista 1 voidaan todeta.

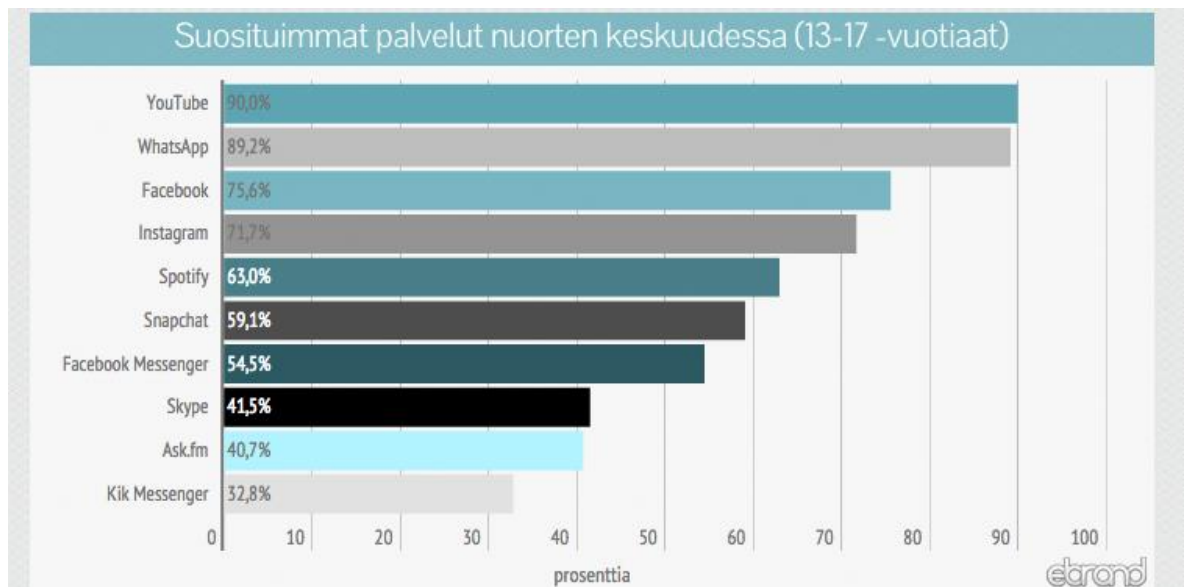

KUVIO 1. Sosiaalisen median palveluiden käyttö (Ebrand Suomi Oy ja Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015b.)

Jokaisella sosiaalisen median käyttäjällä on verkkoidentiteetti, joka alkaa muodostua, kun aletaan toimia internetissä omalla nimellä tai nimimerkillä. Se muodostuu sen pohjalta, mitä yksilöstä on nähtävissä verkossa. Nettimaineesta voidaan puhua internetissä aktiivisesti toimivien henkilöiden kohdalla, ja se tarkoittaa sitä, millainen kuva hänestä toiminnan perusteella muodostuu. Sitä voidaan tietoisesti rakentaa tietyntylaiseksi, mutta on syytä muistaa, että kaikki toiminta internetissä jää talteen, ja muokkaa internettimainetta. Käyttäjänprofiili taas rakentuu niistä kuvista ja tiedoista, mitä käyttäjä verkkosivulle jakaa. Lähtökohtaisesti palveluihin ei kannata jakaa turhia tietoja, sillä mitä enemmän kertoo, sitä todennäköisempää on esimerkiksi identiteettivarkauden kohteeksi joutuminen. On syytä miettiä, mitä tietoja mihinkin palveluun laittaa. (Pönkä 2014, 47–49.)

Sosiaalinen media on ihmisten välistä vuorovaikutusta, joka tapahtuu yleensä turvallisesti tekstimuodossa ja on paljon pelkistetympää kuin kasvokkain kohtaaminen. Tästä syystä väärinymmärryksiä syntyy helpommin, koska osapuolet eivät kuule, eivätkä näe toisiaan. Tämän vuoksi on syytä kiinnittää huomiota toimintatapoihinsa sosiaalisessa mediassa. Selvillä säännöillä ja ohjeilla voidaan välttää konflikteja. Yhteisöissä syntyy myös kirjoittamattomia sääntöjä, ja niistä on muodostunut enemmän tai vähemmän yleispäteviä internetin käytössääntöjä, joita yhdessä kutsutaan myös nettietiketiksi tai lyhyemmin netiketiksi. Jokaisella käyttäjällä on oikeus ilmaista itseään sananvapauslain mukaan. Sosiaalisessa mediassa toimimiseen on myös tehty erilaisia lyhyitä ohjeistuksia, esimerkiksi Etiikka.fi blogissa julkaistut ”reilun somen ohjeet”, jotka ovat tehneet syksyllä 2013 Helsingin yliopiston mediaetiikan kurssille osallistuneet viestinnän ja filosofian opiskelijat. (Pönkä 2014, 49–51.)

Tutkimusten mukaan nuorten sosiaalisen median käyttö poikkeaa jonkin verran aikuisten käytöstä. Harto Pönkän (2015c) mukaan yleisesti voidaan katsoa, että Facebook on edelleen suomalaisten eniten käyttämä sosiaalisen median palvelu. Lisäksi WhatsAppin käyttäjämäärät ovat nousseet vuoden 2015 aikana. Snapchatia käyttää muutama prosentti väestöstä, mutta tämän määrän odotetaan nousevan lähiaikoina. Some ja Nuoret 2015 tutkimuksen (Ebrand Suomi Oy ja Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015a) mukaan 13–17-vuotiaista 59 % käyttää Snapchatia. Lisäksi enemmistö 12–17-vuotiaista käyttää Instagramia ja WhatsAppia. Facebook sen sijaan menettää koko ajan käyttäjiä tässä ikäryhmässä. Alle 12-vuotiaiden sosiaalisen median käytöstä on Pönkän (2015a) mukaan melko vähän luotettavaa tutkimustietoa. Kuvio 2 havainnollistaa suomalaisten 13–17-vuotiaiden nuorten suosituimpia sosiaalisen median palveluja vuonna 2015.

KUVIO 2. Suosituimmat palvelut nuorten keskuudessa (Ebrand Suomi Oy ja Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015c.)

Pönkä (2015a) on toteuttanut yhteistyössä Mikkelin ammattikorkeakoulun kanssa pienimuotoisen kyselyn, jonka tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta antavat kuvan 9 — 15-vuotiaiden sosiaalisen median käytöstä. Kyselyyn vastasi 60 nuorta, ja heistä 80 % käyttää sosiaalista mediaa päivittäin. Nuorten välillä on paljon eroja siinä, kuinka paljon sosiaalista mediaa päivässä käytetään. Yli 60 % kertoo käyttävänsä sosiaalista mediaa korkeintaan kaksi tuntia päivässä, mutta 5 % vastaajista kertoo käyttävänsä sitä jopa yli viisi tuntia päivässä. Kyselyn mukaan käytetyimpiä palveluja ovat muun muassa YouTube, WhatsApp, Instagram ja Facebook. Eniten sosiaalista mediaa käytettiin sisältöjen lukemiseen ja katselemiseen, pelien pelaamiseen sekä oman tekstisisällön, kuten päivitysten tuottamiseen. Lisäksi sitä käytettiin reaaliaikaisen keskustelun, kuten videochattien välineenä, tiedon hakuun ja oppimiseen, sekä tuttujen ja ajankohtaisten asioiden seuraamiseen. Lisäksi yhteenvedossa on mainittu tiedon etsintä, valokuvien ottaminen, editointi ja jakaminen, omista tekemisistä kertominen, itselle esitettyihin kysymyksiin vastaaminen sekä uusiin ihmisiin tutustuminen. Vastaajista 95 % kertoi tietävänsä käyttämiensä palveluiden ikäraajat. Mielenkiintoista on, että vaikka kaikki vastaajat ovat iältään alle 16 vuotiaita, oli WhatsApp joukon toiseksi suosituin sosiaalisen median palvelu. Kyselyyn vastanneista 63 % kertoi myös hyödyntävänsä sosiaalista mediaa opiskelussa.

2.3 Verkko yhteisöllisyyden monet kasvot

Keskustelufoorumia voidaan pitää varhaisimpana ilmentymänä verkkososiaalisuudelle. Internet on täynnä erilaisia verkko yhteisöjä, jotka keräävät ihmisiä keskustelemaan erilaisten aiheiden ympärille. Aiheita löytyy monenlaisia ja ne tarjoavat käyttäjälle mahdollisuuden paitsi osallistua keskusteluun, myös tulla ryhmän jäseneksi. Keskustelujen kautta voidaan syventyä aiheeseen liittyviin ongelmiin ja kysymyksiin. Verkko yhteisöt voivat olla käyttäjilleen merkittäviä resursseja. Niillä on ehkä eniten annettavaa yksilöille, joiden elinpiiri on syystä tai toisesta kaventunut. Useiden tutkimusten mukaan

muilta ihmisiltä verkosta saatuun tietoon luotetaan jopa enemmän kuin suoraan asiantuntijoilta saatuun informaatioon. Aidot kokemukset mielletään luotettavaksi, ja tämä pätee Pönkän (2014, 30–31, 141) mukaan erityisesti nuoriin ikäluokkiin.

Sosiaalisessa mediassa on havaittavissa monenlaisia yhteisöllisyyden muotoja, kuten ryhmiä, verkko-yhteisöjä ja sosiaalisia verkostoja. Yhteisöllisyyden keskustassa ovat ihmisten välinen vuorovaikutus sekä yhteisöllinen toiminta. Helpoiten yhteisöllisyyden kokemuksen saa tekemällä yhdessä jotain, jonka kokonaisuudesta kannetaan yhdessä vastuuta. Keskeistä on keskustelu ja yhteisymmärryksen rakentaminen. Yhteisöllisyys voidaan jaotella löysään tai tiukkaan yhteisöllisyyteen sen mukaan, kuinka pintapuolista tai tavoitteellista yhteisöllisyys on. Jakoa voidaan tehdä myös pitkäaikaisen ja lyhytaikaisen yhteisöllisyyden välille. Lyhytaikainen toiminta muodostaa erilaista yhteisöllisyyttä kuin pitkäaikainen, jossa käyttäjien välille muodostuu moninaisia vuorovaikutussuhteita, rooleja ja normeja. Käyttäjille oleellista on juuri yhteisöllisyyden tunne, suhteet toisiin ihmisiin sekä heiltä saatu tuki. (Pönkä 2014, 191–192, 194.)

Myös yhteisöjä on hyvin erilaisia. Uusia yhteisöjä syntyy jatkuvasti ja entisiä lopetetaan. Yksilöt voivat kuulua yhtä aikaa moniin yhteisöihin. Löydettävissä on esimerkiksi peliyhteisöjä, seuranhakuyhteisöjä, sekä kriisi-, harrastus- ja vertaisyhteisöjä. Sosiaalisen median kautta vertaisryhmien löytäminen on tehty hyvin helpoksi. Erilaisissa vertaisryhmissä voidaan jakaa arkeen kuuluvia asioita ja pohtia erilaisia elämäntilanteita. Tunnusomaista tällaisille yhteisöille on anonyymius. Niiden kautta välittyy myötätuntoa ja empatiaa, ja niiden kautta voidaan kannustaa toisia. Tapaaminen kasvotusten ei välttämättä ole tarpeellista, vaan reaaliaikainen läsnäolo verkossa voi riittää. Yhteisöissä voi olla osallisina myös asiantuntijoita, ja nimettömänä uskalletaan usein kysyä rohkeammin aroistakin asioista. Tällaiset yhteisöt voidaan nähdä myös jatkuvasti muuttavana prosessina. Kun ihmiset saavat elämänsä tasapainoon, he eivät enää tarvitse yhteisön tukea ja voivat irrottautua siitä. Tästä seuraa jäsenten vaihtuvuutta, ja pysyviä ovat tällöin vain rakenteet ja tekniikka. (Heinonen 2008, 64–77; Pönkä 2014, 30–31.)

Verkosta löytyy kuitenkin myös paljon kyseenalaisia yhteisöjä ja vahingollisten asioiden tekemiseen opastavia sivustoja. Näitä ovat esimerkiksi huumeiden valmistamiseen ja käyttöön liittyvät sivustot, sekä muuhun verkkorikollisuuteen yllyttävät sivut. Useita keskustelupalstoja on tarkoitettu nimenomaan huumausainekokeilujen jakamiseen. Niistä saa myös tietoa siitä, missä huumeita myydään ja kuinka välttää yliannostus. Niiden sisältämä myönteinen keskustelu on omiaan vahvistamaan positivistista ilmapiiriä huumausaineisiin ja rohkaisemaan niiden käyttöön. (Haasio 2013, 107–108.)

Sosiaalisen media on lisännyt avoimuutta yhteiskunnassa. Sitä voidaan jaotella asteittain, joilla voidaan tarkastella verkkoyhteisöjen teknistä avoimuutta. Aste valitaan kulloisenkin tarkoituksen mukaan, ja se vaikuttaa yhteisön ilmapiiriin. Toisessa päässä ovat täysin avoimet yhteisöt, joihin voi liittyä kuka tahansa, ja joiden käyttäjillä on yhtäläiset oikeudet. Toisessa ääripäässä taas ovat suljetut ryhmät, joihin liittyminen vaatii ylläpitäjän kutsun, tai ne on salattu niin, ettei niitä voida löytää esimerkiksi

tavallisilla hakukoneilla. Suljetumpi ympäristö usein mahdollistaa keskinäisen luottamuksen saavuttamisen, mikä taas lisää jäsenten avoimuutta. Oleellista on, että yksilö määrittää omat avoimuutensa rajat, sekä kunnioittaa muiden asettamia rajoja avoimuuden suhteen. (Pönkä 2014, 166–168.)

Sosiaalinen media on lisännyt avoimuutta myös politiikassa, ja kunnat ovat kehittäneet kansalaisvaikuttamisen verkkoympäristöjä, joiden kautta tavalliset kansalaiset ovat saaneet esimerkiksi aloitteita eduskunnan käsiteltäväksi. Siitä on tullut yksi yhteiskunnan perusvaatimus. Avoimuuden lisääntymisen vuoksi voidaan nähdä, että yksilöllä on jotain salailtavaa, jos ei hän ole valmis jakamaan kaikkea sosiaalisessa mediassa. Tähän liittyy myös Streisand-ilmiö, jonka mukaan sosiaaliselle medialle on tyypillistä, että sensurointi vain lisää kiinnostusta aihetta kohtaan. Merkittävin palvelu juuri avoimuuden kannalta on Twitter, jonka viestivirrasta suurin osa on julkista. Sen vuoksi sitä onkin pidetty maailman nopeimpana viestikanavana. (Pönkä 2014, 27–28.)

2.4 Mahdollisuudet ja uhat

Sosiaalisessa mediassa on nähty alusta asti monenlaisia mahdollisuuksia, sekä yksilöiden että yritysten kannalta. Se on löytänyt paikkansa markkinoinnin välineenä, vapaaehtoistyössä, politikoinnissa, opetuksessa, journalismissa, kuntalaisten palveluissa ja kirkon sanoman julistuksessakin. Se on myös luonut kokonaan uusia ammattialoja ja työtehtäviä, esimerkiksi bloggaajia, palvelujen ylläpitäjiä ja sosiaalisen median kouluttajia. Yksilön kannalta se voi muodostua jäsenelleen merkittäväksi tuen ja resurssin lähteeksi, jossa yhteydenpidon ja viihteen lisäksi saadaan hyödyllistä tietoa ja ratkaistaan ongelmia. Siitä on huvia ja hyötyä opiskelussa, työelämässä, harrastuksissa ja osana kansalaisyhteiskuntaa. (Pönkä 2014, 9–10.)

Myös lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus saada apua huoliinsa ja ongelmiinsa sosiaalisesta mediasta. Sosiaalisen median palveluista voidaan tavoittaa helposti useita viranomaisia sekä asiantuntijoita. Heitä voi olla helpompi lähestyä verkossa, jossa on usein myös mahdollista esiintyä anonymisti. Esimerkiksi uusi mobiilisovellus Help.some on paikka, jossa voi kysyä apua nimettömästi. Sovellukseen kirjaututaan omalla puhelinnumerolla. Help.somen tarkoituksena on antaa luotettavaa ja asiantuntevaa tietoa. Help.some sovellusta koordinoi Pelastakaa lapset ry. Pelastakaa lapset ry:n työntekijöiden lisäksi sovelluksessa päivystää Helsingin internettipoliisi, rikosuhripäivystyksen työntekijät sekä koulutetut vapaaehtoiset. Sovelluksen välityksellä lapsi voi keskustella esimerkiksi kiusaamistapauksista asiantuntijan kanssa. (Pelastakaa Lapset ry 2016.)

Kuten useimmilla asioilla, on myös sosiaalisella medialla oma varjoisa puolensa ja sen tuomat uhkavat sekä huolen aiheet. Haasion (2013, 50–52) mukaan ne voidaan karkeasti jakaa kahteen pääryhmään sen mukaan, johtuvatko ne yksilön omista harkitsemattomista teoista, vai ovatko ne yksilöön kohdistuvia rikoksia tai muita epämiellyttäviä asioita. Usein sosiaalisessa mediassa tulee sanottua jotain ajattelematonta tai kerrottua itsestä liian henkilökohtaisia asioita. Tällaiset ajattelemattomuudet voivat johtaa jopa esimerkiksi työpaikan menettämiseen. Nyrkkisääntönä tällaisten tilanteiden ehkäisemiseksi voidaan kuitenkin pitää sitä, ettei sano mitään sellaista, mitä ei voisi sanoa toiselle julkisesti

kasvotusten. Sama sääntö pätee myös ladattavaan kuvamateriaaliin. Palveluihin ladataan seksuaalisesti provosoivia kuvia. Haasion (2013, 60) mukaan vanhempien on hyödyllistä tietää, millaisen kuvan nuoret itsestään sosiaalisessa mediassa antavat.

Teknologian yleistymisestä asti on oltu huolissaan esimerkiksi erilaisten pelien ja internetin vaikutuksesta nuoriin. Pelätty on myös tunne-elämän köyhtymistä ja pinnallisuuden lisääntymistä (Pönkä 2014, 67–68). Lisäksi on oltu huolissaan identiteettivarkauksista, rikollisten verkottumisesta, arkaluontoisten tietojen jakamisesta ja yksityisyyden katoamisesta (Suominen ym. 2013, 146–153). Erityisesti sosiaalisen median tuoma laaja julkisuus on aiheuttanut huolta yksityisyyteen liittyvistä asioista. Esimerkiksi nuorten kuvat ja muu lataama aineisto voivat levitä internetin välityksellä, minne tahansa. (Kotilainen 2007, 140.)

Yksilön mediasuhteessa on aina mahdollisuus sekä myönteiseen että kielteiseen kehitykseen. Mediataidot ovat avainasemassa siihen, millaiseksi yksilön käyttötavat ja käsitykset muun muassa viestinnästä sosiaalisessa mediassa ja muualla verkossa muotoutuvat. (Kotilainen 2007, 143.) Hyvät internetitaidot auttavat lisäksi tunnistamaan erilaisia vaikutus- ja huijausyrityksiä, etsimään todenmukaista tietoa ja hakemaan tietoa (Pönkä 2014, 10). Vaikka osa huolesta, erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, on hyvinkin perusteltua, kokee Pew Research - tutkimuskeskuksen kyselyn (Fox ja Rainie 2014) mukaan 90 prosenttia internetinkäyttäjistä siitä olleen itselleen enemmän hyötyä kuin haittaa.

2.4.1 Kiusaaminen sosiaalisessa mediassa

Verkko on otettu myös kiusaamisen välineeksi, ja internettikiusaaminen on tunnettu ilmiönä ainakin vuodesta 2004 lähtien. Kiusaaminen on siis ollut yksi sosiaalisen median uhkakuvista sen alkutaipaleesta lähtien. Alkuun kiusaaminen nuorten välillä tapahtui tekstiviestejä tai sähköpostiviestejä laittamalla, mutta nuoret ottivat 2007 vuodesta eteenpäin käyttöönsä uudet ja yleistyneemmät sosiaalisen median pikaviestipalvelut. (Kotilainen 2007, 140; Suominen ym. 2013, 56–57.) Haasion (2013, 62) mukaan suurin osa internettikiusaamisesta tapahtuu sosiaalisessa mediassa, ja sen tyypillisiä muotoja ovat ulkonäön arvostelu, pilkkaaminen sekä esimerkiksi seksuaalisesti häiritsevät kommentit ja toisen henkilön nimien ja kuvien väärinkäyttö.

Vanhempainliiton (2015) tekemästä Vanhempien Barometrista selviää, että alakoululaisten vanhemmista seitsemän prosenttia kertoo lapsensa joutuneen sosiaalisessa mediassa toistuvasti kiusatuksi kuluneen lukuvuoden aikana. Mediakasvatusseura ry (2013) on koostanut viime vuosien tutkimustuloksia yhteen muodostaakseen kokonaiskuvaa nuorten mediamaailmasta. Koosteen tiedot on kerätty pääasiassa vuosina 2009–2013 sähköisesti julkaistuista suomalaisista tutkimuksista, tilastoista ja kansallisista selvityksistä, jotka koskevat nuorten median käyttöä ja mediakulttuuria. Koosteen mukaan suomalaisista 9–16-vuotiaista viisi prosenttia on tullut kiusatuksi internetissä, ja nämä tilastot vastaavat myös eurooppalaista keskiarvoa. Koosteessa kerrotaan myös internettikiusaamisen ja koulukiusaamisen välisestä yhteydestä, sillä kaikista kiusatuista nuorista viidesosa oli kokenut sekä internet-että koulukiusaamista. Hälyttävää on kuitenkin se, että vain kolmannes kaikista kiusatuista kertoisi kiusaamisesta vanhemmilleen, ja vielä harvempi opettajalle. Aikuisten puoleen ei käännyttä häiritä

kohdatessa, mutta kaksi kolmasosaa häiritseviä viestejä saaneista kertoisi asiasta kaverilleen. Media-
kasvatusseuran mukaan syynä tähän voi olla se, että nuoret eivät usko siihen, että aikuiset ymmär-
täisivät tilannetta tai osaisivat auttaa. He mahdollisesti myös pelkäävät aikuisten kieltävän yhteyden-
pidon tapahtuneen seurauksena.

Haasion (2013, 64) mukaan lähtökohtana kiusaamiseen puuttumiselle tulisi pitää varhaisen puuttumi-
sen periaatetta. Kiusaamistapauksista on hyvä ilmoittaa palvelun ylläpitäjälle, joka voi puuttua tapauk-
seen esimerkiksi antamalla kiusaajalle huomautuksen. Mikäli kiusaaminen jatkuu, on hyvä ottaa yh-
teyttä poliisiin. Poliisi tutkii asian ja ryhtyy toimenpiteisiin myös alaikäisten kiusaajien kohdalla. Inter-
netissä tapahtuva kiusaaminen voi täyttää myös rikoksen tunnusmerkit.

2.4.2 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö sosiaalisessa mediassa

Mediakasvatusseura ry:n (2013) mukaan suomalaiset lapset eivät ole erityisen alttiita netinkäytön
riskeille, ja heillä on niiltä suojaavia mediataitoja. 9–16-vuotiaista 66 prosenttia kuuluu riskittömään
ryhmään, jolle internetin käyttö ei tuota ongelmia. Yleisin riskikäyttäytymisen muoto on tuntematto-
mien kanssa kommunikointi. Aktiivinen internetinkäyttö lisää riskien mahdollisuutta. Suomalaisista 9—
16-vuotiaista lapsista ja nuorista noin 30 prosenttia on kohdannut internetissä epäsovivaa sisältöä.

Haasion (2013, 66, 74) mukaan lapset ja nuoret löytävät tiensä arveluttaville sivustoille valitettavan
usein, tahtomattaan tai tarkoituksella. Myös lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on yhä yleisempää.
Pelastakaa Lapset Ry:n (2013) mukaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön todellista esiintyvyyttä on
vaikea selvittää, mutta vuonna 2012 poliisille tilastoitiin 1 567 lapsiin kohdistunutta hyväksikäyttöri-
kosta. Haasion (2013, 74–76) mukaan joka viidettä nuorta on lähestytty hyväksikäyttötarkoituksessa
internetissä. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen yritys ovat rikoslain mukaan rangaistavia te-
koja. Lakiin on lisätty vuonna 2011 myös pykälä houkuttelusta, joka tarkoittaa sitä, että tekijä ehdottaa
tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa. Tätä kutsutaan myös nimellä grooming. Poliisi
on kommentoinut internetin lisänneen tätä ongelmaa, ja verkossa tapahtuvat seksuaalirikokset ovat
yksi poliisia työllistävimmistä rikoksista. Verkko mahdollistaa rikosentekijöille uusia mahdollisuuksia
löytää uhreja.

Haasio (2013, 76–77) mainitsee, että tutkimusten mukaan hyväksikäyttäjien toiminta verkossa nou-
dattaa usein tietynlaista kaavaa. Ensin pyritään luomaan luottamuksellinen kontakti uhriin verkossa.
Se alkaa huomion osoittamisella, kehuilla ja välittämällä, ja voi edetä aina lahjojen antamiseen asti.
Saatua huomio ja välittäminen ovat juuri niitä syitä, minkä vuoksi nuori yleensä jatkaa yhteydenpitoa.
Luottamuksen syntymiseen voi vaikuttaa se, että verkossa on helppoa esiintyä esimerkiksi saman
ikäisenä kuin uhri itse on. Luottamuksen vahvistuessa hyväksikäyttäjä voi pyytää uhrilta kuvia. Esi-
merkiksi niillä voidaan kiristää uhria tapaamiseen reaali maailmassa. Seikkailunhaluinen nuori voi suos-
tua tapaamiseen myös ilman kiristämistä. Hyväksikäytön uhreiksi joutuvat useimmiten 13–15-vuotiaat
nuoret. Hyväksikäyttötapausten ehkäisemiseksi nuoria olisi valistettava siitä, millaisia kuvia he verk-
koon jakavat, sillä ne voivat saada hyväksikäyttäjän kiinnostumaan uhrista. Uhriksi valikoitumiseen
vaikuttaa ennen kaikkea hyväksytyksi tuleminen ja positiivisen palautteen tarve. Joskus nuoret myös

hakeutuvat itseään vanhempaan seuraan, ja saattavat huijata aikuista valehtelemalla ikänsä. Joskus houkuttimena tällaiseen käytökseen voi olla myös raha.

Pelastakaa Lapset ry:n (2013) Ota puheeksi – internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö -oppaassa, on annettu konkreettisia ohjeita siitä, kuinka suojella lasta hyväksikäytön uhriksi joutumiselta. Ne voidaan tiivistää lyhyesti esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Ole läsnä lapsen elämässä, myös verkossa.
2. Keskustele lapsen kanssa.
3. Tue lasta.

Läsnäoloa ja huolenpitoa sisältävä suhde vanhempiin suojaa lasta. Lapsen kasvun ja kehittymisen kannalta tärkeää on luottamus turvallisiin aikuisiin. Kiinnostus ja osallistuminen lapsen elämään antaa parhaat lähtökohdat lapsen suojaamiselle. Aikuisen on tärkeää olla kiinnostunut siitä, kenen kanssa lapsi viettää aikaa, kenen kanssa hän juttelee, ja mitä hän verkossa tekee. Aikuisen velvollisuutena on myös puuttua kaikenlaiseen kaltoinkohteluun ja antaa lapselle toimintamalleja siitä, kuinka hän voi huolehtia itse turvallisuudestaan.

Keskustelu on ensiarvoisen tärkeää, ja lapsen kanssa voi keskustella esimerkiksi siitä, onko hän kohdannut internetissä epäasiallista toimintaa tai ahdistavaa sisältöä. Ajatuksia ja tunteita on tärkeää käsitellä yhdessä. Lapsella tulee olla varmuus siitä, että ongelmatilanteessa hän voi keskustella ja saada apua aikuiselta, ja että virheistä ja noloistakin asioista voi kertoa. Lapsen kanssa on hyvä puhua myös seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Sen tulee kytkeytyä lapsen kehitysvaiheeseen lapsen oikeuksia kunnioittavalla tavalla. Se ohjaa lasta kunnioittamaan niin omia kuin toisten rajoja, ja välittää lapselle kokemusta oman kehon arvostuksesta ja kunnioituksesta. Keskustelu antaa tärkeitä eväitä myös ongelmien ehkäisylle. Tärkeää on keskustella myös avoimesti internetin vaaroista, sekä kunnioittavasta ja arvostavasta käyttäytymisestä, sillä se suojaa lasta haitalliseen toimintaan ajautumiselta. Haasio (2013, 80) on listannut vanhemmille vinkkejä, kuinka konkreettisesti kertoa lapselle hyväksikäytöstä. Tärkeää on kertoa, että verkossa tavattuihin ihmisiin on suhtauduttava varauksella, ja varmistua siitä, keitä he todellisuudessa ovat. Lapselle on tärkeää korostaa, ettei yhteystietoja saa antaa kenellekään tuntemattomalle henkilölle, eikä ketään saa tavata yksin. Lapselle on kerrottava, millaista hyväksikäyttö on ja miten se voi ilmetä. Vanhemman on lisäksi syytä valvoa, mitä lapsi lataa internetiin ja mitä hän verkossa tekee. Hyväksikäyttöä epäillessä on syytä keskustella lapsen kanssa yhdessä viranomaisten tai ammattiauttajien kanssa, jotka tietävät, kuinka tällaisessa tilanteessa on parasta toimia.

Itsetunto on tärkeä voimavara lapselle. Aikuinen voi tukea lapsen myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehittymistä. Itsetunto ja kyky arvioida riskejä muodostuvat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vanhemman tehtävä on välittää lapselle arvostusta ja kokemusta siitä, että hän on tärkeä sekä antaa lapselle terveyttä, hyvinvointia ja myönteisiä ihmissuhteita edistäviä tietoja ja taitoja. Itsetuntoon vaikuttavat keskeisesti myös kaverisuhteet. Ne antavat kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta ja joukkoon kuulumisesta, mikä on hyvin tärkeää erityisesti nuoruudessa. (Pelastakaa Lapset ry 2013).

3 DIGIAIKAKAUSI LAPSIPERHEESSÄ

Media on muuttanut kuvaa nykyajan lapsiperheiden pilkkoutuneesta arjesta. Sosiaalisen median avulla perheenjäsenten yhdessäolo sekä poissaolot ovat suhteellisia. Sosiaalista mediaa hyödyntäen voivat perheenjäsenet esimerkiksi pitää yhteyttä toisiinsa ajasta ja paikasta riippumatta. Kuitenkin sosiaalisen median mukanaolo lapsiperheiden vuorovaikutuksessa on moninaista sekä häilyvää. Sosiaalinen media voikin rakentaa sekä hajottaa lapsiperheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita. (Lahikainen 2015, 33, 35.) Median käyttö vaikuttaa lapsen tunne-elämän kehitykseen sekä lapsen kokonaispersoonallisuuteen. Lapsen käyttämä media vaikuttaa hänen sosiaaliseen kehitykseensä. Media onkin merkittävä asia lapsen elämässä. (Martsola ja Mäkelä-Rönholm 2006, 53.) Älypuhelin kuuluu nykypäivänä lasten ja nuorten vakiovarusteisiin. Älypuhelin toimii lapsen ja nuoren henkilökohtaisena tietokoneena sekä viestintävälineenä. Sen tärkein käyttötarkoitus onkin internettiin ja sosiaalisen median palveluihin pääsy. (Pönkä 2014, 72.)

Kasvatustieteen tohtori Merilammen (2014, 35) mukaan lasten vanhemmat ovat nykyään valistuneita mediasta ja seuraavat sen vaikutuksia. Vanhemmat toivovatkin yhä useammin tiedon sijaan ammatitapua omiin kasvatusratkaisuihinsa. He toivovat myös, että koulussa heidän lapsilleen opetettaisiin ennen kaikkea se, mitä on turvallinen verkon käyttö.

Vastauksena sosiaalisen median uhkakuville alettiin kehittää myös poliisin internet-toimintaa. Näistä näkyvimpänä aloitti toimintansa ensimmäinen internettipoliisi, Marko Forss, eli Fobba. Hän loi profiilin nuorten suosimaan IRC-galleriaan, ja alkoi ohjata sitä käyttäviä nuoria ja pyrkimyksenä oli myös ehkäistä kiusaamis- ja seksuaalirikoksia. (Suominen ym. 2013, 154.) Nykyään Suomessa toimii erillinen internettipoliisi, jonka tarkoituksena on puuttua nimenomaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan rikollisuuteen. Toiminnan tavoitteena on myös lisätä poliisin näkyvyyttä. (Haasio 2013, 128.) Forssin (2014, 55) mukaan on myös paljon vanhempia, joilla ei ole kokemuksia sosiaalisesta mediasta ja sen erilaisista palveluista. Tämä tuokin haasteenaan näille vanhemmille sen, että he eivät tiedä, miten heidän tulisi opastaa lastaan tai nuortaan sosiaalisen median käytössä. Tiedon puuttumisen seurauksena voi olla myös se, ettei vanhempi osaa rajoittaa lapsensa median käyttöä. Vanhempi voi kuitenkin perusperiaatteenaan pitää sitä, että sosiaalisessa mediassa käyttäytymisen rajat ovat suurimmaksi osaksi samat kuin kasvotusten tapahtuvassa viestinnässä.

3.1 Yhdessä tekeminen ja läsnäolo vastapainona median käytölle

Vanhemmat ovat lasten kanssa vuorovaikutuksessa päivittäin, joka vahvistaa perhesuhteita ja ylläpitää niitä. Perheessä käyty arkinen vuorovaikutus synnyttää sekä ylläpitää perheen yhteisöllisyyttä, mutta myös yksilöllisyyttä. (Lahikainen 2015, 20–21.) Tapa, jolla vanhemmat kommunikoivat lastensa kanssa, vaikuttaa lapsen kehitykseen. Vanhempi voi omalla käytöksellään auttaa lasta saamaan turvallisen olon, joka on usein seurausta siitä, että lapsi huomataan. (Andersen ja Stawreberg 2010, 44.)

Media on päivittäin mukana nykypäivän perheiden arjessa. Se tuo perheiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin moninaisuutta ja häilyvyyttä. Jo yhteen kokonaiseen päivään mahtuu suuri määrä perheenjäsenten eri medialaitteiden käyttöä ja käyttörupeamia. Käyttörupeamat voivat sekä yhdistää, että hajottaa perheenjäsenten välisiä vuorovaikutussuhteita. Lapsi voi esimerkiksi näyttää ottamiaan kuvia vanhemmille, mikä on osa lapsen ja vanhemman välistä yhdessäoloa. Yhdessäoloa voivat myös hajottaa käyttörupeamat, jotka liittyvät esimerkiksi puhelimella internetin selailuun. Media tuo jokaiseen perheeseen eri tavalla oman sosiaalisten tapahtumien kirjonsa. Tärkeintä onkin, että perheessä on luotu median käyttöön järjestystä, ja että mediasta keskustellaan yhdessä. (Lahikainen 2015, 35–36.)

Tietoinen läsnäolo vaatii vanhemmalta paljon, mutta siitä on paljon hyötyä. Kun vanhempi on tietoisesti läsnä, hän voi käsitellä vanhemmuuteensa liittyvää stressiä tietoisella läsnäolollaan. Tietoinen läsnäolo myös antaa vanhemmalle erilaisen tavan asennoitua perhe-elämään. Vanhemman ollessa tietoisesti läsnä hän suhtautuu lapseensa lämpimämmin ja rakastaa häntä sellaisena kuin hän on. Vanhempi, joka itse ymmärtää ja pyrkii olevansa läsnä lapselleen, ymmärtää oman merkityksensä. Lapsi peilaa itseään vanhemman kautta, mikä auttaa lasta löytämään oman minuutensa. (Andersen ja Stawreberg 2010, 18.) Olemalla läsnä vanhempi turvaa lapsensa tasapainoisen kehittymisen (Martsola ja Mäkelä-Rönholm 2006, 28).

3.2 Mediakasvatus kasvattajan haasteena

Mediakasvatuksen tarve nousee teknologisoituneesta yhteiskunnasta. Puhutaan myös yhteiskunnan medioitumisesta, mikä kertoo mediateknologian lisääntymisestä. Lasten kannalta tämä tarkoittaa tilannetta, jossa moni lapsi osaa käyttää medialaitteita jo pienestä pitäen. Tilanne, jossa lasten kokemukset muuttuvat mediavälitteisiksi ja mediamuodot ovat osa lasten arkea ja merkitysmallmaa, asettaa kasvattajille haasteita erityisesti lasten hyvinvointiin liittyen. (Korhonen 2010, 9–10.) Mediakasvatusseura ry:n (2013) mukaan tulevaisuuden työelämässä tullaan mitä todennäköisemmin tarvitsemaan tiedon jakamiseen ja hallintaan tarvittavia taitoja, sekä verkon yhteisöjen ja niiden mekanismien tuntemusta. Myös näistä syistä olisi tärkeää kehittää paitsi koulun, mutta myös erityisesti vanhempien mahdollisuuksia tukea nuorta tässä tehtävässä.

Kasvatus voidaan määritellä toiminnaksi, joka on tavoitteellista ja pyrkii vaikuttamaan yksilön toimintaan (Korhonen 2010, 39). Mediakasvatus taas tarkoittaa toimintaa, joka tuottaa mediataittoa, ja jolla kannustetaan yksilöä aktiiviseen ja kriittiseen median käyttöön. Yleisesti ajatellaan, että lapset oppivat käyttämään uusia verkkopalveluita itsestään, ilman vanhempien apua. Paikkaansa pitääkin se, että lapset oppivat erittäin nopeasti teknisen käytön. Tulee kuitenkin muistaa, että lapset tarvitsevat myös verkossa vanhemman ohjausta ja huolenpitoa. (Pönkä 2014, 72.) Tutkimuksen (EU Kids Online 2016) mukaan tärkeää on kannustaa lasta järkevään ja positiiviseen mediankäyttöön. Sosiaalista tukea tulisi vahvistaa, ja erityisesti perheiden vuorovaikutussuhteita korostaa. Vanhempien rooli sosiaalisen median ja internetin käytön opastuksessa on tärkeä, erityisesti pienten lasten kohdalla. Siksi vanhempien tietoisuutta internetturvallisuudesta sekä internetympäristöistä, kuten sosiaalisesta mediasta, tulisi parantaa. Uudenlaiset mediaympäristöt asettavat uudenlaisia haasteita esimerkiksi yksityisyyden suojaamiselle. Mediakasvatus tulisi aloittaa silloin, kun lapset alkavat käyttää medialaitteita. Kun selkeät

säännöt luodaan jo ennen kouluikää, lapsi sisäistää ne osaksi mediankäyttöään, ja niitä on helppo noudattaa myös myöhemmin. Rajoja asetettaessa ne tulisi perustella lapselle ikätason mukaisesti. (Korhonen 2010, 22.)

Vastuu lapsen median käytöstä on vanhemmilla, joilla oletetaan olevan aikaa ja asiantuntemusta ohjata ja opastaa lastaan median käytössä. (Lahikainen 2015, 36.) Korhosen (2010, 22) mukaan mediakasvatus ei edellytä asiantuntijaa tai auktoriteettia, vaan on yhdessä oppimista. Yksinkertaistetusti se on lapsen ja aikuisen välistä keskustelua sekä sääntöjen ja rajoitusten asettamista. Mutta se on myös mahdollisuuksien tarjoamista eri medialaitteiden käytön kokeiluun. Tärkeimpänä lasten kohdalla pidetään mediankäytön määrän ja laadun rajoittamista.

Myös lapsen sosiaalisen median käytön opastus, valvonta ja neuvonta kuuluvat vanhemman tehtäviin mediakasvattajana. Lapset ottavat mallia vanhemmistaan myös siinä, miten sosiaalista mediaa käytetään. Vanhempien olisi hyvä perehtyä sosiaalisen median palveluihin jo ennen kuin lapsi alkaa käyttää niitä, sillä silloin vanhemman on helpompi keskustella lapsensa kanssa niiden erilaisista uhista ja mahdollisuuksista. (Forss 2014, 55.)

Pönkän (2014, 74) mukaan, mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä enemmän tämä tarvitsee vanhempansa apua ja huolenpitoa sosiaalisessa mediassa. Pönkän mukaan onkin turvallisinta aloittaa sosiaalisen median käyttö lapsille tarkoitetuista palveluista. Tärkeää on, että lapsi voi harjoitella vuorovaikutusta ja yksityisyytensä hallintaa nimimerkin takana valvotussa ympäristössä. Lapset voivat harjoitella näitä taitoja esimerkiksi virtuaali- ja pelimaailmoissa.

Mediakasvatusseura ry:n (2013) mukaan digiaikakaudelle syntyminen ei takaa riittäviä mediataitoja. Vanhempien olisi ymmärrettävä, että mediakasvatus on paitsi rajoittamista, myös kannustamista ja uteliasta otetta nuoren mediaelämään. Nuori tarvitsee luottamuksellisen ilmapiirin, jossa kertoa verkossa kohtaamistaan asioista. Tähän päästään suhtautumalla nuoren mediankäyttöön kiinnostuksella ja kunnioituksella.

3.2.1 Lapsen kanssa keskustellen

Keskustelu on olennainen osa mediakasvatusta. Vanhemman tulisi olla tietoinen siitä, mitä lapsi sosiaalisessa mediassa tekee, ja millaista sisältöä hän selaa. (Korhonen 2010, 27.) Vanhempien olisi hyvä keskustella lapsensa kanssa sosiaaliseen mediaan liittyvistä asioista silloin, kun lapsi on ala-asteikäinen, sillä teini-ikäisen kanssa keskusteleminen voi olla jo myöhäistä. Teini-ikäisen kanssa on hankalampi keskustella noloista asioista kuin ala-asteikäisen lapsen, jolle voi opettaa jo tietyt toimintamallit varhaisessa vaiheessa. Lapsen alkaessa käyttää sosiaalista mediaa on hyvä ottaa puheeksi se, mitä asioita sosiaaliseen mediaan kannattaa laittaa ja mitä ei. Lapsen ja nuoren kanssa kannattaa myös puhua hyväksyttävistä käytöksen rajoista. (Forss 2014, 55.)

Keskusteltaessa lapsen kanssa on hyvä puhua myös sosiaalisen mediaan liittyvistä uhkista, mutta myös siitä, miten paljon hyötyä siitä voi olla. Esimerkiksi sosiaalisesta mediasta lapsi voi löytää uusia

kavereita. Sosiaalinen media voi myös toimia palkitsevana ja lapsen itsetunnon vahvistajana. (Pönkä 2014, 73.) Vanhemman rooli muovautuu lapsen kasvaessa lapsen valintojen puolesta tekijästä valintojen ohjaajaksi (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö 2014a, 3).

3.2.2 Valvonta ja rajoittaminen osana mediakasvatusta

Vaikka yleisesti kotien mediakasvatus näyttää Mediakasvatusseura ry:n (2013) mukaan kehittyneen, vain puolet vanhemmista seuraa silti aktiivisesti lastensa internetinkäyttöä. Lähes kaikki vanhemmat rajoittavat käyttöä jollain tapaa. Vähemmistö vanhemmista luottaa teknisiin esto- ja suojaustekniikoihin. Vanhemman tehtävä onkin asettaa lapselleen rajoja ja valvoa lapsensa sosiaalisen median käyttöä. Vanhemman on hyvä valvoa lapsensa käyttämiä sosiaalisen median sovelluksia, jotta lapsi voisi välttää ikätasoonsa sopimattomat ja vahingolliset mediasisällöt. (Pönkä 2014, 72.)

Eryteisesti lasten kohdalla mediakasvatuksessa olennaisinta on juuri mediankäytön rajoittaminen, sekä laadullisesti että määrällisesti. Nyrkkisääntönä Korhosen (2010, 22–24, 29) mukaan voidaan pitää määrällisesti yhtä tuntia päivässä, mutta jokainen vanhempi arvioi lapselleen sopivan määrän. Käyttöä kannattaisi rajoittaa myös päiväsaikana tapahtuvaksi, sillä ilta-aikana se voi vaikeuttaa esimerkiksi lapsen unensaantia. Lisäksi olisi hyvä pitää mediavapaita päiviä, jolloin perheen jäsenet voivat keskittyä muunlaiseen tekemiseen. Ongelmaksi asia voi muodostua silloin, kun medialaitteet täyttävät kaiken vapaa-ajan, eikä leikille, liikunnalle tai yhdessä olemiselle ole enää aikaa.

Vanhemman olisi hyvä myös miettiä, miten lapsen sosiaalisen median käyttöä olisi hyvä rajoittaa. Rajoittamalla vanhemmat suojelevat lapsiaan, mutta voivat myös kieltää lapseltaan tai nuoreltaan keskeisen osan hänen sosiaalisista kontakteistaan. Lapsi on kaikkialla yhteydessä kavereihinsa sosiaalisen median avulla. Tämän takia onkin tärkeää, että vanhempi opettaa lastaan käyttämään sosiaalista mediaa hallitusti ja tuntee siihen liittyviä mahdollisuuksia, etuja, uhkia sekä vaaroja. Näin lapsi osaa toimia sosiaalisessa mediassa järkevästi. (Haasio 2013, 59.) Vanhemmuuden ydin ei kuitenkaan ole pelkkien kieltojen asettaminen lapselle ja lapsen sosiaalisen median käytön valvonta. Tärkeintä onkin, että vanhemmalla on toimiva keskusteluyhteys lapsensa kanssa ja, että heidän välillään on luottamus. (Pönkä 2014, 75.) Lasten mediankäyttötavat ja säännöt ovat perhekohtaisia ja vanhempien olisikin hyvä tehdä sopimus lapsensa kanssa lapsen median käytöstä (Lahikainen 2015, 36; Matikainen 2008, 135).

Sosiaalisen median suosion myötä on esille noussut kysymys siitä, saako vanhempi lukea lapsensa yksityisviestit. Perustuslaissa (L 11.6.1999/731) määritellään, että kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Tähän luetaan myös sosiaalisessa mediassa lähetetyt yksityisviestit. Vanhempi ei saa lukea lapsensa viestejä ilman, että lapselta on kysytty lupaa lukea hänen viestinsä. Aina kuitenkin pitää muistaa lapsen etu, ja viestien lukeminen ilman lapsen lupaa tulisi olla viimeinen vaihtoehto. Ennen viestien lukemista on myös mietittävä lapsen ikä, kehitystaso ja tilanne, miksi viestit pitäisi lukea. Viestit voi lukea esimerkiksi, jos 10-vuotiaalle tytölle on lähetelty

seksuaalissävyytteisiä viestejä sosiaalisessa mediassa, ja tyttö suunnittelee tapaavansa niiden lähettäjän, ja viestin lähettäjän epäillään olevan aikuinen. Ensimmäiseksi kannattaa yrittää keskustella lapsensa kanssa asiasta, sillä silloin voi saada lapsen kertomaan asiasta itse. Mikäli lapsi ei kuitenkaan keskustele asiasta, eikä vapaaehtoisesti anna lukea viestejään, voi vanhempi lukea lapsensa viestit. Tässä tapauksessa viestien lukeminen ei riko perustuslakia, sillä kyseessä on lapsen turvallisuuteen liittyvä asia. (Forss 2014, 31–33.)

3.2.3 Suodatinohjelmat valvonnan ja rajoittamisen apuna

Lapselle epäsovivaa materiaalia sisältävälle sivulle voi vahingossa joutua käytännössä kahdella tavalla; klikkaamalla tuntematonta linkkiä tai mainosta, tai kirjoittamalla verkko-osoitteen virheellisesti. Eitoivotun aineiston suodattamiseksi on olemassa erilaisia ohjelmia, jotka estävät epäsoviville sivustoille pääsyn. Myös hakukoneiden asetuksia on mahdollista säätää niin, että ne jättävät hakutuloksista pois epäsovivan aineiston. Aikuisviihteen lisäksi ne suodattavat pois paljon väkivaltaa sisältävät sivustot, huumesivustot ja muut epätoivottua aineistoa sisältävät verkkopalvelut. Nämä ohjelmat saattavat kuitenkin jättää hakutuloksista pois myös hyödyllistä materiaalia. Lisäksi asetuksia on helppo muuttaa, joten ohjelmat eivät välttämättä riitä pitämään lapsia pois epäsovivilta sivuilta. Myös esimerkiksi Google-hakukonetta käyttäessä suodatus toimii vain käyttäjän ollessa kirjautuneena palveluun. (Haasio 2013, 82–83.)

Internetissä toimivampi keino suodattaa materiaalia ovat erilaiset suodatinohjelmat. Selaimen asennettava suodatin suodattaa sisällöstä mustalla listalla olevat verkko-osoitteet, sekä kiellettyjä avainsanoja sisältävät osoitteet. Nämä rajoitukset ovat aktiiviset aina, kun samaa selainta käytetään, kun taas hakukoneiden omat asetukset pätevät vain kyseisellä hakukoneella aineistoa haettaessa. Suodatinohjelmia on olemassa maksullisia ja maksuttomia versioita, ja ne toimivat hyvin vaihtelevasti. (Haasio 2013, 84.)

Tehokkain keino internettiseläamisen rajoittamiseksi ovat lapsilukot, joiden toiminta perustuu tietynlaista sisältöä sisältävien sivustojen rajoittamiseen, jolloin näille sivuille pääsy estyy. Lapsilukkoon sisältyvät aihepiirit on mahdollista rajata itse, ja lisäksi voidaan rajoittaa aikaa, jonka lapsi viettää internetissä. Niiden toiminta perustuu jokaisen omaan käyttäjätiliin, jolle on asetettu rajoituksia. Esimerkiksi pienille lapsille voi olla vain tietyt sallitut sivut, kun taas vanhemmalta lapselta on vain suodatettu pois tietynlaista sisältöä sisältävät sivustot. Lapsilukko on myös helppo poistaa käytöstä, kun sille ei enää ole tarvetta. (Haasio 2013, 85.)

Yksi tapa valvoa lapsen lataamia sovelluksia on asettaa lapsen puhelimeen ostoluvan pyyntö-toiminto. Vanhemmalla on mahdollisuus valvoa lapsensa lataamia sovelluksia ostoluvan pyyntö-toiminnon avulla. Ostoluvan pyyntö-toiminto mahdollistaa sen, että lapsi pystyy itse valitsemaan sovelluksia, mutta vanhempi hallitsee lapsen rahankäyttöä. Kun lapsi yrittää tehdä uuden ostoksen tai ladata maksutontakin sisältöä, lähtee siitä pyyntö vastuuhenkilölle. Yleensä tämä vastuuhenkilö on lapsen vanhempi. Vastuuhenkilö voi tarkastaa lapsen lataaman kohteen ja joko hylätä tai hyväksyä pyynnön omasta iPhonestaan, iPadistaan taikka iPod touchistaan tai Macistaan. Jos vastuuhenkilö itse tekee

ostoksia, sisältö latautuu automaattisesti perheenjäsenen laitteeseen, mutta jos hän hylkää pyynnön, niin sovellus ei lataudu. (Apple 2016.)

3.2.4 Ikäraajat kasvattajan apuna

Lapsen ikä on merkittävä tekijä kokemusten synnyssä. Mitä nuorempa lapsi altistuu pelottaville kokemuksille, sitä suurempi riski hänellä on saada pitkäaikaisia vaikutuksia. Epäsopivia sisältöjä kohdatessa lapsen maailmankuva voi pahimmillaan vääristyä. Pelonhallintakeinojen opettelu voidaan nähdä osana mediakasvatusta. Lapsen pelonhallinnassa vanhemmilla ja kasvattajilla on merkittävä rooli. Lapsella tulee olla saatavilla aikuinen, jolta hakea tukea ja turvaa. Pelottavat tilanteet ja niissä käytetyt toimintamallit tallentuvat aivoihin, ja näistä muodostuvilla skeemoilla käsitellään tulevaisuudessa samankaltaisia tilanteita. Vanhemman tuki on erityisen tärkeää silloin, kun lapsi ei pysty hallitsemaan pelkoaan. On tärkeää suojella lapsia altistumasta ahdistaville ja järkyttävillä tai pelottavilla sisällöille liian varhain, ja tähän tarvitaan ensisijaisesti aikuisen rajoituksia ja sosiaalista tukea. (Korhonen 2010, 25, 31.)

Laadullisella rajoittamisella tarkoitetaan sen pohtimista, millainen sisältö on lapsen ikätasolle sopivaa. Tätä tehtävää helpottamaan on asetettu ikärajoja niin videoille, TV-sarjoille, DVD-tallenteille ja elokuville kuin myös tietokone- ja konsolipeleille. Niiden asettamisen perusteena on yleensä se, kuinka paljon väkivaltaa, seksiä tai kauhua ohjelmat sisältävät. Nämä voivat olla haitallisia sisältöjä lapsen kehityksen kannalta. (Korhonen 2010, 22–23.) Vanhempien kasvatuksen apuna ovat myös sosiaalisen median sovelluksille asetetut ikäraajat. Ikäraajat sovelluksissa auttavat vanhempia valitsemaan lapsilleen turvallisia ja sopivia mediasisältöjä. Ikäraajat varoittavat muun muassa lapsen kehitykselle vaaraksi olevista sisällöistä. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö 2014b, 4.) Tuntemalla erilaisia sosiaalisen median sovelluksia vanhemmat pystyvät myös arvioimaan paremmin, ovatko sovellukset sopivia lapselle. Vanhemman tulisi muistaa, että lapsella on oikeus turvalliseen mediaympäristöön. Turvallisen mediaympäristön mahdollistaminen lapselle on vanhemman vastuulla. (Forss 2014, 55.)

Alle 13-vuotiaat lapset eivät sääntöjen mukaan voi rekisteröityä sosiaalisen median palveluihin. Kuitenkin osa lapsista valehtelee ikänsä ja joissakin tapauksissa jopa vanhemmat ovat luomassa lapsensa kanssa tiliä sosiaaliseen mediaan. Vanhemmat voivat auttaa tilin luomisessa, sillä he eivät ymmärrä, mitä riskejä sosiaalisiin verkkoihin liittymisessä voi olla. Lapsi voi esimerkiksi jakaa liikaa tietoja ja tämän lisäksi sosiaaliset sivustot sekä markkinoijat keräävät lapsista profiileja itselleen. (Tranberg ja Heuer 2013, 176.) Myös yhden suosituimman sosiaalisen median sovelluksen, Facebookin ikäraja on 13 vuotta, mutta palvelun käyttäminen nuorempa ei ole rikos. Ikärajan valvominen on siis vanhemman vastuulla. (Forss 2014, 55.) Vuonna 2010 tehdyssä Lapsen ääni -kyselyssä selvisi, että 10–12-vuotiaista lapsista 56 % kertoi käyttävänsä Facebookia (Pönkä 2014, 76).

3.2.5 Mediakasvatus koulussa

Mediakasvatuksen idea on tunnettu kasvatuspolitiikassa jo noin 1970-luvulta lähtien, joskin vielä silloin hyvin eri nimityksillä. Vuonna 1972 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa se oli nimellä joukkoviestintäkasvatus. Vuonna 1994 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa siirryttiin käyttämään nimeä viestintäkasvatus. Vuonna 2004 puhuttiin jo mediataidoista ja mediaosaamisesta, ja uusimmassa vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa puhutaan monilukutaidosta sekä tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta. (Uusitalo 2016, 55.) Sosiaalinen media on olennainen osa nykypäivän tieto- ja viestintäteknologiaa. Sen merkitys myös koulumaailmassa tulee vahvistumaan syksyllä 2016, jolloin kouluissa tulevat käyttöön uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallituksen (2014, 22) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on kirjattu seuraava:

Oppilaat tarvitsevat perustietoa teknologiasta ja sen kehityksestä sekä vaikutuksista eri elämänaalueilla ja ympäristössä. He tarvitsevat myös opastusta järkeviin teknologisiin valintoihin. Opetuksessa tarkastellaan teknologian monimuotoisuutta ja ohjataan ymmärtämään sen toimintaperiaatteita ja kustannusten muodostumista. Perusopetuksessa oppilaita ohjataan teknologian vastuulliseen käyttöön ja pohditaan siihen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Sosiaalisen median ja koulutusteknologian asiantuntija Harto Pönkä kirjoittaa artikkelissaan (2015b), että sosiaalista mediaa ajatellen tämä tarkoittaa juuri tunnetuimpia palveluita, niiden käyttötapoja, sekä hyödyntämisen mahdollisuuksia esimerkiksi arjessa ja opiskelussa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014, 22) puhutaan myös monilukutaidosta, jolla tarkoitetaan:

— — erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään. Monilukutaito perustuu laaja-alaiseen käsitykseen tekstistä. Teksteillä tarkoitetaan tässä sanallisten, kuvallisten, auditiivisten, numeeristen ja kinesteettisten symbolijärjestelmien sekä näiden yhdistelmien avulla ilmaistua tietoa. Tekstejä voidaan tulkita ja tuottaa esimerkiksi kirjoitetussa, puhutussa, painetussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa.

Monilukutaitoa tarvitaan nykyisin ympäröivän maailman tulkitsemiseen ja hahmottamiseen. Se on kriittistä tiedonhankinta ja käsittelytaitoa. Perinteisten medioiden lisäksi oppilaiden tulee saada harjoittaa taitojaan teknologiaa hyödyntävissä monimediaisissa oppimisympäristöissä. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on osa monilukutaitoa ja tärkeä kansalaistaito nyky-yhteiskunnassa. Perusopetuksen tulisi mahdollistaa kaikille mahdollisuudet tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämiseen. Tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, jonka mukaan sitä kehitetään neljällä pääalueella. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaita ohjataan ymmärtämään tieto- ja viestintäteknologian käyttö- ja toimintaperiaatteita sekä keskeisiä käsitteitä. Lisäksi perusteisiin kuuluu oppilaiden käytännön tv-taitojen kehittäminen ja oppilaiden opastaminen tieto- ja viestintäteknologian vastuulliseen, turvalliseen ja ergonomiseen käyttämiseen. Lisäksi oppilaita opetetaan käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa tiedonhallinnassa, sekä tutkivassa ja luovassa työskentelyssä. He saavat kokemuksia ja harjoittelevat tieto- ja viestintäteknologian käyttämistä vuorovaikutuksessa ja verkostoitumisessa. (Opetushallitus 2014, 22–23.)

Oppilaita opastetaan tuntemaan tv:n erilaisia sovelluksia ja käyttötarkoituksia sekä huomaamaan niiden merkitys arjessa, ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja vaikuttamisen keinona (Opetushallitus 2014, 23).

Sosiaalinen media perustuu ihmisten väliselle vuorovaikuttamiselle, jonka vuoksi Pönkän (2015b) mukaan oppilaille on hyvä myös opettaa itsensä ilmaisemista sopivalla tavalla sekä sosiaalisten prosessien tuntemusta, kuten ryhmäytymistä, verkkoyhteisöllisyyttä ja verkostoitumista. Opetushallituksen (2014, 23) mukaan oleellista on oppilaiden oma aktiivisuus sekä yhdessä tekemisen ilo, mikä vaikuttaa myös opiskelumotivaatioon. Yhdessä käsitellään myös tieto- ja viestintäteknologian merkitystä nykymaailmassa, sekä opitaan hahmottamaan sen mahdollisuuksia ja riskejä.

3.3 Aikaisemmat tutkimukset sosiaalisesta mediasta sosiaalialalla

Annika Nurmi (2012) on tutkinut opinnäytetyössään toisen luokan oppilaiden kännykän käyttöä. Myös hän korostaa opinnäytetyössään, ettei turvalliseen kännykänkäyttöön riitä pelkästään laitteen tekninen hallinta, ja korostaakin lapsen ja aikuisen välisen keskustelun tärkeyttä. Hänen mukaansa ongelmana on, ettei lapsi saa vanhemmilta tarvittaessa tukea, tai vanhemmilla ei ole riittävää osaamista lapsen auttamiseksi. Aikuiset eivät välttämättä edes ymmärrä, mihin lapsi kännykkää käyttää. Nurmen mukaan aikuisella olisi hyvä olla osallistuva rooli myös lapsen teknologian käytössä. Tutkimuksessa selvisi, että 8–9-vuotiaat lapset ovat edistyneitä kännykänkäyttäjiä, ja puhelinta käytetään monipuolisesti. Nurmen mukaan vaarana voi olla se, että taitoa kännykän käyttämiseen on enemmän kuin ymmärrystä, mikä luo haasteen kasvatukselle, ja hänen mukaansa tässä tarvittaisiin mahdollisesti aikuisen apua.

Alakoululaisten arjen kokemuksia on tutkinut opinnäytetyössään Mia-Maria Mattila (2014). Hän on käsitellyt tutkimuksessaan myös viihde-elektroniikan osuutta lasten arjessa. Opinnäytetyön kannalta kiinnostavaa on, että tutkimuksen mukaan lapsiperheiden arjessa käytetään paljon elektroniikkaa, johon luetaan esimerkiksi matkapuhelimet, tietokoneet, televisio sekä erilaiset pelikonsolit. Tutkimuksessa on keskitytty nimenomaan sosiaalisen median ja pelien merkitystä arjessa. Myös Mattila korostaa vanhempien vastuuta lasten viihde-elektroniikan käytössä. Vanhemmilla on valta laitteiden ja pelien hankinnasta, niiden käytön rajoittamisesta ja yhteisten pelisääntöjen noudattamisesta huolehtimisesta, sekä ikämerkintöjen noudattamisesta ja lapsen kanssa keskustelusta. Tuloksista todetaan, että lapset tarvitsisivat nimenomaan yhteistä aikaa ja tekemistä aikuisen kanssa, kuten pelailua ja ulkoilua. Yhdessä vietetty aika on tärkeä voimavara sekä lapsille että vanhemmille. Hän pohtiikin, ollaanko kadottamassa sitä tärkeintä, eli läsnä olevaa ja rakastavaa turvallista aikuista.

Erittäin hyödyllinen opinnäytetyön kannalta oli sosiaalialan opinnäytetyönä tehty tutkimus kasvattajan tarvitsemista mediakasvatustaidoista (Määttä ja Stenhammar 2011). Tutkimus osoittaa, että mediakasvatus on nykypäivänä välttämätöntä. Määttä ja Stenhammar tuovat esille sitä, että myös mediakasvatuksessa tulisi noudattaa kasvatuskumppanuuden periaatetta. Avainasemassa ovat lasten vanhemmat, mutta yhteistyö esimerkiksi kodin ja koulun välillä on tärkeää. Kaikilla osallisilla on tärkeää

tietoa kasvatettavasta, joten olennaista on tämän tiedon vaihtaminen, kasvatusvastuun jakaminen ja kunnioitus.

Myös Määttä ja Stenhammar (2011) kirjoittavat, ettei vanhemmilla ole riittävää kokemusta mediakasvatuksesta, ja että he tarvitsivat opastusta ja ohjausta. Opastusta tarvittaisiin lapselle sopivan mediasisällön hahmottamiseksi, ja siihen, kuinka paljon mediassa on hyvä viettää aikaa ja millainen on hyvä mediasuhde. Tutkimuksessa on myös haastateltu kyselylomakkeella 48 sosiaalialan ammattilaista varhaiskasvatuksesta tai lastensuojelusta. Heidän mukaansa lapset ja nuoret viettävät paljon aikaa mediassa, ja heitä huolestutti valvonnan puute. Heidän mielestään mediakasvatus on tärkeä osa kasvatusta ja vanhempien tehtävä on suojella lasta sopimattomalta sisällöltä rajoittamalla ja keskustelemalla. Vastanneiden mielestä vanhemmille tulisi opettaa mediakasvatusta, jotta he osaisivat rajoittaa lastensa median käyttöä. Myös heidän vastauksissaan korostuu kasvatuskumppanuuden merkitys ja vanhempien tukeminen tässä tehtävässä. Nämä kasvattajat rajoittavat lasten ja nuorten median käyttöä käyttöajoilla, seuraamalla sisältöjä ja puuttumalla sopimattomiin sisältöihin, sekä laatimalla yhteisiä pelisääntöjä. Ikärajojen noudattaminen on myös tärkeää.

Tulosten mukaan kasvattajalle on tärkeää mediakasvatuksen näkökulmasta tunnistaa oma rooli mediakasvattajana, sekä se, että hänellä on riittävät taidot kasvatustehtävää varten. Kasvattajan tulisi pysyä mediakulttuurin ajan tasalla. Tärkeää on vuorovaikutus kasvattajan ja kasvatettavan välillä. (Määttä ja Stenhammar 2011).

Vuonna 2013 (Sintonen, Fornaro, Kauppinen ja Noroviita 2013) tehdyssä Lapset mediatuottajina – tutkimuksessa on tutkittu 3.–5.-luokkalaisten lasten media-arkea. Osana tutkimusta toteutettiin verkkokysely, johon vastasi yli 300 lasta. Näistä lapsista yli 98 prosentilla on oma kännykkä, ja se koettiin tärkeäksi. Tutkimuksen mukaan kännykkä hankitaan lapselle usein turvallisuusmielessä, mutta vanhemmat eivät aina tule ajatelleeksi, mitä kaikkea oma mediaväline lapselle mahdollistaa. Kännykkä ei ole vain puhelin, vaan mukana kulkeva kumppani, joka mahdollistaa monenlaisen itsenäisen ja sosiaalisen toiminnan. Dunderfeltin (2011, 82–83) mukaan 8–10-vuotias lapsi elää yksilöllisyyden vahvistumisen vaiheessa, joka on osa yksilöitymisprosessia. Lapsessa herää yhä vahvempi tunto itsenäisyydestä ja erillisyydestä, mutta hän elää kuitenkin vielä fantasiamaailmassa. Lapsi ei ole vielä saavuttanut loogisen abstraktisen ajattelun tasoa, ja monimutkaisten asiakokonaisuuksien hahmottaminen on vielä hankalaa.

Sintosen ym. (2013) mukaan omaehtoinen kännykän käyttäminen, kuten kuvaaminen, voi tukea lapsen yksilöitymisprosessia ja voimaannuttaa lasta. Alakoululaisten voidaan nähdä myös olevan ikään kuin digitaalisen osallisuuden kynnyksellä, eräänlaisessa murrosvaiheessa. Tutkimuksen mukaan suomalaiset lapset eivät yleensä vielä tässä iässä jaa materiaalia verkkoon, vaan jakaminen yleistyy vasta myöhemmässä ikävaiheessa. Tämä ikäkausi on kuitenkin siirtymä kohti digitaalisen jakamisen kulttuuria. Mediakasvatuksen näkökulmasta tämä on kriittinen kasvun vaihe, sillä vaikka omia tuotoksia ei vielä jaeta, sen mahdollisuus tiedostetaan. Joukossa on kuitenkin mukana myös jo aktiivisia toimijoita, ja heillä on jakamiseen liittyviä huomattavia taitoja. Tällöin Sintosen ym. (2013) mukaan on mediakasvatuksen näkökulmasta mietittävä, ovatko valmiita lapset ovat omaehtoiseen digitaaliseen

toimijuuteen ja osallisuuteen, sekä kuinka perillä vanhemmat ja kasvattajat tilanteesta ovat. Kohde-ryhmäksi valikoituivat Sintosen ym. (2013) tutkimukseen perustuen 4.—5.-luokkalaisten vanhemmat. Tämän ikäiset lapset tarvitsevat vielä selkeästi vanhemman tukea mediamaailmassa. Nämä lapset ovat matkalla kohti omaa toimijuutta, ja jotta tämä siirtymä sujuisi mahdollisimman kivuttomasti, tarvitaan ympärille valveutuneita turvallisia aikuisia.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, jossa on tutkimuksellisia piirteitä. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa käytännön toimintaa esimerkiksi ohjauksen tai opastuksen muodossa (Vilkkä ja Airaksinen 2003, 9). Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa sosiaalisen median tuokio 4.—5.-luokkalaisten vanhemmille ja auttaa vanhempia ylittämään digitaalista kuilua kasvattajien ja kasvatettavien välissä. Tavoitteena oli tuoda aihe vanhemmille näkyväksi ja herättää keskustelua ja ajatuksia sosiaalisesta mediasta osana lasten ja perheiden elämää. Tavoitteena oli myös vähentää sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista sekä ennaltaehkäistä lapsia joutumasta esimerkiksi rikosten uhreiksi sosiaalisessa mediassa. Lisäämällä vanhempien tietoisuutta sosiaalisesta mediasta sekä sen väärinkäytön varhaista tunnistamista parantamalla vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet suojella lapsia sosiaalisen median negatiivisilta puolilta. Vanhemmille annettiin konkreettisia toimintaohjeita esimerkiksi siitä, kuinka keskustella lapsen kanssa sosiaalisesta mediasta sekä kuinka rajoittaa ja valvoa lapsen sosiaalisen median käyttöä.

Tavoitteena oli, että opinnäytetyötä voitaisiin hyödyntää jatkossa myös muiden vastaavanlaisten tilaisuuksien järjestämisessä. Opinnäytetyön raportissa on kuvattu selkeästi toiminnallisen osuuden sisältö, jolloin sitä voivat hyödyntää kaikki, joiden saatavilla opinnäytetyö on. Koska sosiaalinen media aiheena on kuitenkin erittäin nopeasti kehittyvä ja muuttuva, on tuokion järjestäjän kuitenkin päivitettävä sisältöä ajantasaiseksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Iisalmen Kirkonsalmen koulu. Toimeksiantaja koki tarpeelliseksi juuri vanhemmille suunnatun mediakasvatuksen, sillä sellaista ei toistaiseksi ollut ollut. Toimeksiantajan kanssa yhteistyössä opinnäytetyön toteutustavaksi valittiin toiminnallinen sosiaalisen median tuokio 4.—5.-luokkalaisten vanhemmille. Tuokion pituus rajattiin yhteen tuntiin, jotta mahdollisimman paljon vanhempia saataisiin osallistumaan tuokioon kiireisen arjen keskellä. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus pidettiin Kirkonsalmen koulun tiloissa. Sosiaalisen median tuokio toteutettiin huhtikuussa 2016.

Opinnäytetyön toteutus rakentui vanhemmille tehtyjen esikyselyiden analysoitujen tuloksien ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Siinä osallistettiin vanhempia erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. Tuokiossa keskusteltiin sosiaalisesta mediasta monipuolisesti. Keskustelun herättämisessä apuna käytettiin videomateriaalia sekä case-tapauksia, jotka liittyivät erilaisiin sosiaalisen median teemoihin. Tuokioon osallistui vanhempien lisäksi Kirkonsalmen koulun rehtori ja koulukuraattori.

4.1 Esikysely ja sisällönanalyysi

Toimeksiantaja ehdotti 4.—5.-luokkalaisten oppilaiden vanhemmille tehtävää esikyselyä tuokion suunnittelun pohjaksi. Vanhemmille suunnattu esikysely toteutettiin kvantitatiivisella kyselylomakkeella (liite1). Kyselylomake on nopea ja yksi perinteisimmistä tavoista kerätä tutkimusaineistoa (Valli 2010, 103). Esikysely pidettiin joulukuussa 2015, jolloin opinnäytetyö oli työsuunnitelmavaiheessa. Sen tarkoituksena oli tarkentaa opinnäytetyön tavoitetta ja tarkoitusta analysoitujen tulosten perusteella,

sekä selvittää vanhempien toiveita tuokion sisällöstä. Kohdejoukko kyselyyn valittiin ryväsotannalla, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteena on jokin valmis ryhmä (Vilka 2007, 55). Kyselyssä tämä tarkoitti kaikkia niitä vanhempia, joille myös tuokio oli suunnattu. Kyselyn sai noin 90 vanhempaa, ja 72 vanhempaa vastasi esikyselyyn. Vastausprosentti esikyselyyn oli noin 80 %, mikä oli erittäin hyvä.

Kahdessa ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin, mitä sosiaalisen median sovelluksia vanhemmat käyttävät, ja mitä sovelluksia he tietävät lastensa käyttävän. Esikyselylomakkeeseen valitut sosiaalisen median sovellukset valittiin viime keväänä toteutetun, Iisalmen 7-luokkalaisten suunnatun Kuvaaminen Kielletty -kyselyn yhteenvedon perusteella. Yhteenvedosta selviävät käytetyimmät palvelut, joita olivat WhatsApp, YouTube, Instagram, Snapchat, Facebook ja Ask.fm. (Immonen 2015-02-17.) Lisäksi valittiin palveluja SoMe ja nuoret 2015 – tutkimuksen (Ebrand Suomi oy ja Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut 2015a) tulosten perusteella. Tutkimuksen mukaan suosituimpia palveluita suomalaisten nuorten keskuudessa ovat lisäksi Facebook Messenger, Spotify, Skype, Twitter, Feissarimokat, Blogger, 9GAG, Tumblr, Pinterest, Kik Messenger, We Heart It, Steam, Google+ ja Demi. Kysymyksiin kolmesta kahdeksaan vastattiin pääosin kyllä tai ei, ja ne koskivat internettikäyttäytymistä ja lapsen sosiaalisen median käytön valvontaa. Yhdeksäs kysymys oli avoin, johon huoltajat saivat vapaasti kirjoittaa mistä sosiaaliseen mediaan liittyvistä asioista he haluaisivat lisätietoa.

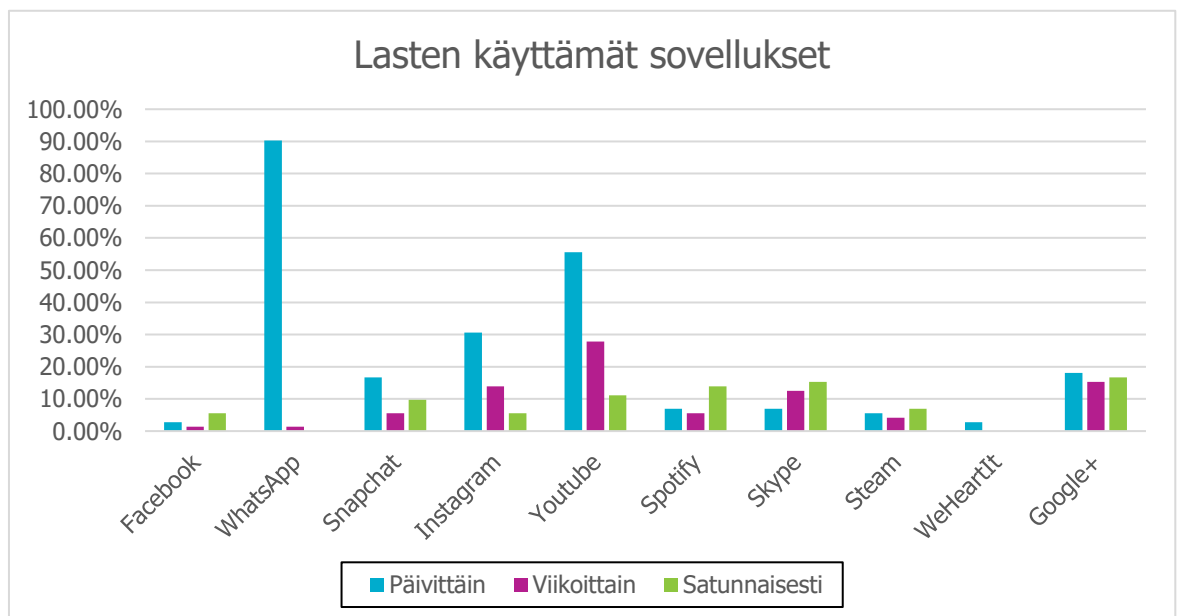
Aineiston käsittely tehtiin Vilkan (2007, 106) mallin mukaisesti tallentamalla vastaukset numeraaliseen muotoon tietokoneelle Excel-taulukointiohjelmalla. Vastausten lukumäärät luokiteltiin kysymysten mukaan, jolloin nähtiin, kuinka monta tapausta kuuluu mihinkin luokkaan. Lisäksi muodostettiin muuttujien prosenttijakaumat havainnollistamaan tuloksia.

Kahdella ensimmäisellä kysymyksellä selvitettiin sitä, mitkä ovat käytetyimmät palvelut vanhempien, sekä lasten keskuudessa. Moodi on keskiluku, ja tarkoittaa sitä luokkaa, jossa esiintymistiheys, eli frekvenssi on suuri. Käytetyimmät sosiaalisen median palvelut saatiin selville frekvenssijakauman perusteella. Lisäksi olennaista oli se, minkä palveluiden käyttäjämäärissä olivat suurimmat erot lasten ja aikuisten välillä. Apuna käytettiin vaihteluväliä, joka ilmoittaa eron kahden havaintoarvon välillä (ks. Vilka 2007, 121 ja 124).

Kysymykset kolmesta kahdeksaan luokiteltiin frekvenssijakauman mukaan, ja niille laskettiin prosenttijakaumat. Viimeiseen avoimeen kysymykseen oli vastattu vain harvakseltaan. Vastausprosentti kysymykseen oli vain noin 13 %. Vilkan (2007, 115) mukaan vastaajat vastaavat avoimiin kysymyksiin aiheen vierestä tai epätarkasti, mutta vastaukset saattavat silti tuottaa tietoa. Tätä varten tarvitaan Vilkan mukaan ryhmittelyä. Esikyselyiden vastauksista poistettiin ensin kaikki epäolennainen sisältö, ja sen jälkeen ryhmiteltiin jäljelle jäävä aineisto. Ryhmittelyssä on kyse kaaosmaisesta jäsentämisestä hallitusti kokonaisuudeksi. Se tarkoittaa samankaltaisuuksien sijoittamista yhteen. Kyse on siis eräänlaisesta niputtamisesta. (Erätuuli, Leino ja Yli-Luoma 1994, 45.)

4.2 Esikyselyn tulokset

Osa vanhemmista oli tietämättömiä sosiaalisen median käsitteestä. Osa vanhemmista oli mieltänyt sosiaalisen median palveluiksi esimerkiksi verkkopankin ja Google-hakukoneen. Esikyselyssä saatiin hyvä kuva kohdejoukon käyttämistä palveluista, sekä niiden käytön eroista lasten ja vanhempien välillä. Vanhempien kesken käytetyimpiä palveluita olivat Facebook, WhatsApp, YouTube, Skype ja Google+. Eniten näistä käytettiin YouTubea, jota käytti vanhemmista yhteensä noin 88 prosenttia. Aktiivisimmin käytettiin kuitenkin WhatsAppia, jota vanhemmista käytti noin 81 prosenttia, joista päivittäin yli 61 prosenttia. Kuvio 3 kuvaa lasten eniten käyttämiä sovelluksia. Kuvioista 3 nähdään, suosituimmat sovellukset olivat YouTube, WhatsApp, Instagram, Google+ ja Skype. Suosituin sovellus oli YouTube, mutta ehdottomasti aktiivisimmin käytettiin WhatsAppia, jota käytti lapsista kaikkiaan 92 prosenttia, ja päivittäin 90 prosenttia.

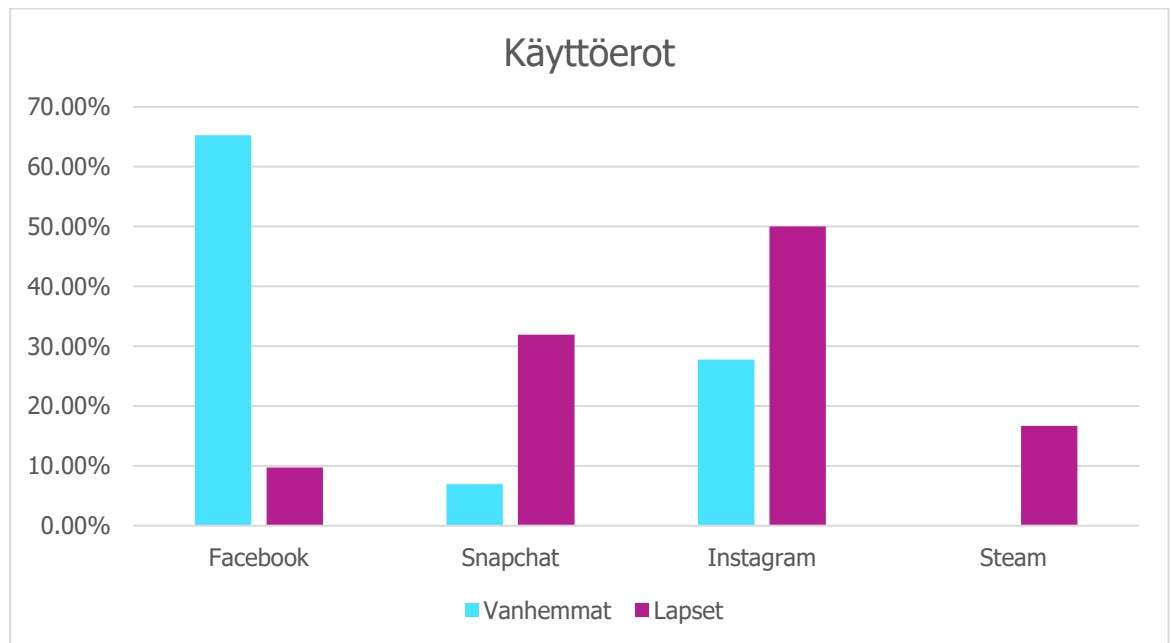

KUVIO 3. Yleisimmin käytettyjä sovelluksia lasten keskuudessa (Kallio ja Niskanen 2016d)

Lapset ja vanhemmat käyttivät paljon samoja sosiaalisen median palveluita. Molempien ryhmien käytetyimpien sovellusten listalle nousivat siis WhatsApp, YouTube, Skype ja Google+. Kyselyn mukaan vanhempien yksi suosituimmista palveluista oli Facebook ja sitä kertoi käyttävänsä 65 prosenttia vastaajista. Lapsista taas puolestaan alle 10 prosenttia käytti Facebookia. Tämä voi johtua siitä, että Facebookin ikäraja on 13 vuotta, mutta toisaalta vastaavissa tutkimuksissa on myös osoitettu, että lapset ja nuoret ovat siirtymässä Facebookista uudempiin sovelluksiin. Lasten suosituimpiin sovelluksiin nousi lisäksi Instagram, jota käytti puolet lapsista, kun taas vanhemmista vain 28 prosenttia.

Suurimmat käyttäjäerot palveluiden sisällä vanhempien ja lasten välillä olivat Facebookissa, Snapchatissa, Instagramissa ja Steamissa. Kuvioista 4 nähdään, että muista sovelluksista poiketen Facebookilla oli selvästi enemmän vanhempia, kuin lapsia käyttäjinä. Palveluissa, joita lapset käyttivät vanhempia

enemmän, suurin ero oli Snapchatin käytössä, sitä vanhemmista käytti vain vajaa seitsemän prosenttia, kun taas lapsista lähes 32 prosenttia. Steamia vanhemmista ei käyttänyt yksikään vastaajista ja Instagramia 28 prosenttia. Lapsista 17 prosenttia käytti Steamia ja Instagramia puolet.

KUVIO 4. Erot sosiaalisen median sovellusten käyttäjämäärissä lasten ja vanhempien välillä (Kallio ja Niskanen 2016a.)

Lapsista 94 % oli käytössään puhelin, jossa oli internetyhteys. Tämä tulos vastaa hyvin muita samasta aiheesta tehtyjen tutkimusten tuloksia. Selvitettäessä vanhempien tietämystä näiden lasten käyttämien sovellusten ikärajoista selvisi, että lähes puolet vanhemmista vastasivat tietävänsä ikärajat. Kyselyyn 42 % vastasi tietävänsä joidenkin palveluiden ikärajat, ja lisäksi kahdeksan prosenttia vastasi suoraan, ettei tiennyt ikärajoja.

Vanhemmista 6 % kertoi, ettei valvo lapsensa sosiaalisen median käyttöä. Vanhemmista 94 % kertoi valvovansa lapsen sosiaalisen median käyttöä ainakin satunnaisesti. Heistä 78 % vastasi tietävänsä tarpeeksi internetin käyttäytymissäännöistä ja 67 % uskoi myös lapsensa tietävän niistä tarpeeksi. Kyselyssä kysyttiin myös, ovatko vanhemmat havainneet lähipiirissään internetissä tapahtuvaa kiusaamista. Tähän 35 % vastasi havainneensa kiusaamista.

Vanhempien toiveita tuokion sisällöstä selvitettiin avoimella kysymyksellä. Vastausprosentti tähän kysymykseen oli heikko. Vain noin 13 % vastasi, mikä voi johtua siitä, että avoimeen kysymykseen on vaikeampi vastata, kuin suljettuun, jossa on selkeät vaihtoehdot. Ryhmittelyllä jaoteltiin saadut vastaukset kolmen teeman mukaan mediakasvatukseen, sosiaalisen median palveluihin ja tuokion toteutusta koskeviin toiveisiin. Mediakasvatuksen teeman alle luokiteltiin vanhempien toiveet, jotka ovat olennaisia lasten mediankäytön kannalta. Mediakasvatus voidaan nähdä interventiona lapsen mediankäyttöön. Mediakasvatukseen ryhmiteltiin vanhempien toiveet, joilla pyrittiin konkreettisesti vaikuttamaan lasten mediankäyttöön. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi asioita, joista lasten kanssa tulisi keskustella mediakasvatuksen näkökulmasta, kuten internetin käytössäännöistä, rikosoikeudellisuudesta,

ikärajoista ja internetin vaaroista. Lisäksi tämän teeman alle luokiteltiin vanhempien toiveet siitä, kuinka konkreettisesti jutella lapsen kanssa sosiaalisesta mediasta ja edellä mainituista asioista, sekä erilaisista median suodatinkeinoista, joita vanhempi voi hyödyntää kasvatuksen apuna.

Sosiaalisen median palveluiden teeman alle ryhmiteltiin toiveet, jotka koskivat erilaisia sosiaalisen median palveluita. Vanhemmat toivoivat tietoa uusista palveluista, palveluiden käyttötarkoituksista ja eri-ikäisten käyttötavoista ja internettipeleistä sekä tutkimustiedosta. Tuokion toteuttamista koskevan teeman alle lajiteltiin toiveet siitä, mitä konkreettista vanhemmat haluavat tuokiossa tehdä. Tällaisia toiveita olivat esimerkiksi avoin keskustelu sosiaalisesta mediasta sekä yhteisten pelisääntöjen laatiminen luokalle.

5 SOSIAALISEN MEDIAN TUOKIO VANHEMMAN MEDIKASVATTAJAN ROOLIN VAHVISTAJANA

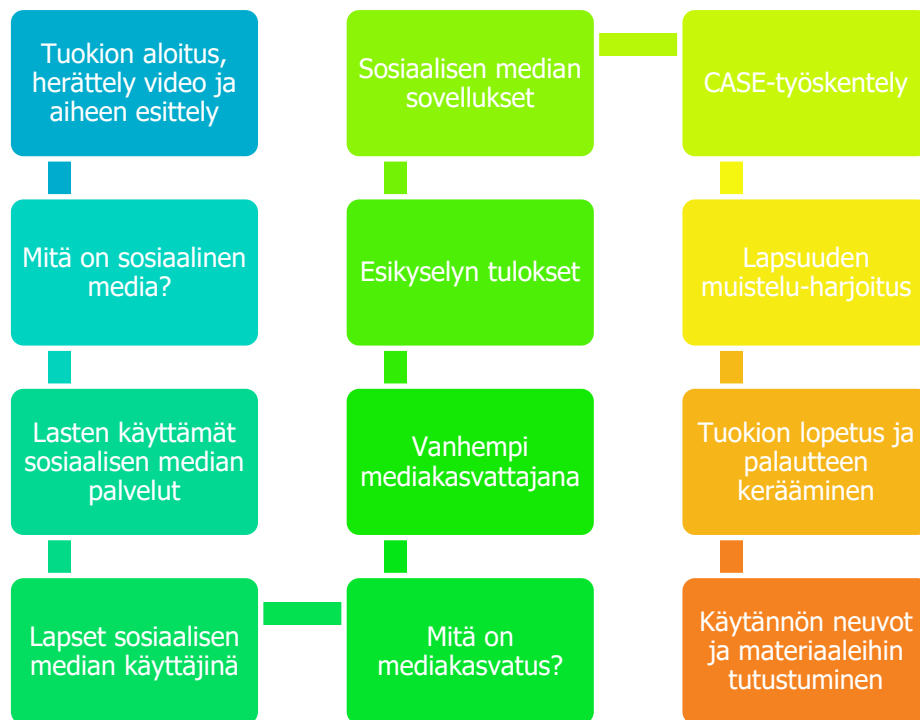
Sosiaalisen median tuokion toteutus suunniteltiin teoratiedon, olemassa olevien työmenetelmien sekä esikyselystä saatujen tulosten pohjalta. Sosiaalisen median tuokiolle varattu aika oli hyvin lyhyt, joten tuokioon koottiin vain kaikista oleellisimmat ja tärkeimmät asiat. Toimeksiantajan kanssa päätettiin, ettei tuokiosta tehdä luentomaista istuntoa, vaan toiminnallisempi ja avoimelle keskustelulle perustuva.

Tuokiota harjoiteltiin ensin ilman yleisöä, jonka jälkeen järjestettiin kenraaliharjoitus Savonia-ammattikorkeakoululla Iisalmen kampuksella. Kenraaliharjoitukseen osallistui Savonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoita. Kenraaliharjoituksen tavoitteena oli saada lisää varmuutta tuokion ohjaamiseen sekä saada palautetta tuokiosta käytetyistä menetelmistä. Tämän lisäksi kenraaliharjoituksessa kokeiltiin tuokion kestoa ja testattiin palautelomakkeen toimivuutta. Kenraaliharjoitus kesti noin 45 minuuttia. Tuokion kesto oli optimaalinen, sillä kenraaliharjoitukseen ei sisältynyt keskustelua. Palautelomake osoittautui myös toimivaksi, joten siihen ei tehty muutoksia.

KUVA 2. Sosiaalisen median tuokio (Kallio ja Niskanen 2016–04-20b.)

Sosiaalisen median tuokio pidettiin 4.–5.-luokkalaisten vanhemmille arki-iltana Kirkonsalmen koulun ruokasalissa, joka on kuvassa 2. Tuokioon oli varattu aikaa yksi tunti. Sosiaalisen median tuokioon osallistui kaksitoista vanhempaa ja Kirkonsalmen koulun rehtori sekä koulukuraattori. Rehtori ja koulukuraattori olivat tuokiossa kuuntelijan roolissa, eivätkä osallistuneet tuokion toteutukseen muuten kuin toivottamalla vanhemmat tervetulleiksi, sekä osallistumalla yleiseen keskusteluun tuokion jälkeen. Kuviossa 5 on kuvattu sosiaalisen median tuokion eteneminen vaihe vaiheelta.

KUVIO 5. Tuokion eteneminen (Kallio ja Niskanen 2016c.)

Tuokion alkuun vanhemmat toivotettiin tervetulleiksi. Esittäytymisen jälkeen näytettiin sosiaaliseen mediaan liittyvä video. Videon tarkoituksena oli johdatella vanhempia aiheeseen ja siihen, miten iso osa arkea sosiaalinen media on nykypäivänä. Videon katselun jälkeen vanhemmille kerrottiin lyhyesti opinnäytetyöstä ja sen tarkoituksesta. Tämän jälkeen määriteltiin lyhyesti, mitä sosiaalinen media tarkoittaa. Sosiaalisen median määrittely koettiin olennaiseksi, sillä esikyselyn vastausten perusteella se ei ollut kaikille esikyselyyn vastanneille selkeä. Tämän jälkeen vanhemmille puhuttiin sosiaalisen median luonteesta ja siitä, miten se on lisännyt kuvallisuutta sekä digitalisoitumista. Lisäksi kerrottiin, että sosiaalisen median käyttäjille on tärkeää tutkimusten mukaan yhteisöllisyyden tunteen kokeminen, sekä suhteet toisiin ihmisiin. Tuokiossa käytettiin apuna Prezi-esitystä, jonka aloitussivu näkyy kuvassa 3. Esitykseen oli koottu PowerPoint-tyylisesti tärkeimpiä asioita käsiteltävistä aiheista.

KUVA 3. Prezi-esityksen aloitussivu (Kallio ja Niskanen 2016-04-20a)

5.1 Lapset ja sosiaalinen media

Tämän jälkeen vanhemmille esiteltiin, mitkä ovat nuorten keskuudessa suosituimpia sosiaalisen median palveluita, jotka esitellään tässä raportissa myöhemmin. Lisäksi kerrottiin, mitä nuoret näissä sosiaalisen median palveluissa tekevät. Palveluiden esittelyssä käytettiin apuna SoMe ja Nuoret 2015 -tutkimuksen tuloksia ja niistä tehtyjä kaavioita. Näihin kaavioihin oli selkeästi kerätty suosituimmat palvelut sekä se mitä nuoret tekevät sosiaalisen median palveluissa. Sosiaalisen median sovelluksia esiteltäessä käsiteltiin myös niiden käyttötarkoitusta ja ikärajoja. Lisäksi keskityttiin mahdollisiin riskeihin sekä siihen, mitä annettavaa sosiaalisen median sovelluksilla on nuorille. Esille tuotiin myös sitä, miksi niitä käytetään juuri tämän ikäisten lasten keskuudessa ja mikä niissä houkuttelee lapsia ja nuoria.

Seuraavaksi tuokiossa käsiteltiin mediakasvatusta. Vanhemmille avattiin, mitä mediakasvatus on ja mikä siinä on olennaista vanhempana. Lisäksi puhuttiin, miten tärkeää on, että vanhempi keskustelee avoimesti lapsensa kanssa sosiaalisesta mediasta. Vanhemmille kerrottiin myös ikärajoista, jotka toimivat kasvatuksen apuna. Ikärajat auttavat vanhempia valitsemaan lapsilleen turvallisia sosiaalisen median palveluita. Tämän jälkeen vanhemmat pohtivat pienryhmissä, minkälaisista asioista tulisi sopia yhdessä lapsen kanssa kotona sosiaalisen mediaan liittyen. Pienryhmissä vanhemmat laativat näistä asioista sosiaalisen median pelisäännöt koteihin. Vanhemmat kirjasivat pienryhmissä pelisäännöt ylös paperille, jonka jälkeen käytiin vanhempien kanssa keskustelua siitä, minkälaisia asioita pienryhmissä nousi esille. Vanhemmat nostivat esille muun muassa lapsen kanssa yhdessä sopimisen puhelimen poislaittamisesta illalla, sekä mitä sosiaalisen median palveluita lapset saavat käyttää. Keskustelun jälkeen kerrottiin mediakasvatuksen merkityksestä 8–10 -vuotiaiden lasten kehityksessä.

Seuraavaksi tuokiossa esiteltiin vanhemmille syksyllä 2015 tehdyn esikyselyn tuloksia. Vanhemmille näytettiin näistä sovelluksista koottu taulukko. Vanhimille esiteltiin, mitä sosiaalisen median sovelluksia heidän lapsensa käyttävät ja kuinka usein. Seuraavaksi näytettiin taulukko vanhempien ja lasten käyttämien sovellusten käyttöeroista. Esikyselyn tulosten perusteella valittiin tuokiossa läpikäytäväksi kolme sosiaalisen median sovellusta. Vanhemman voi olla vaikea osallistua ja ohjata lasta näiden sovellusten käytössä, jollei tunne käytettäviä sovelluksia. Vanhempi ei myöskään välttämättä pysty arvioimaan sovelluksen sopivuutta lapselle, jollei tunne sen periaatteita ja käyttötapoja. Esiteltäviksi palveluiksi valittiin ajankäyttö huomioiden kolme sovellusta Steam, Snapchat ja Instagram. Lisäksi esiteltäviksi valittiin kaksi täysin uutta sovellusta Periscope ja Peach, jotka ovat vuoden 2016 alussa ilmestyneitä sovelluksia, mutta aiheuttaneet kohua sosiaalisessa mediassa jo hyvin lyhyessä aikaa.

Steam on videopelien jakelu-, moninpeli- ja viestintäalusta, jonka tunnistaa kuvan 4 logosta. Steamissa on yli 3 500 erilaista peliä. Lisäksi palvelussa on sosiaalisia ominaisuuksia, kuten erilaisia yhteisöjä ja keskustelufoorumeita. Steamissa on myös mahdollisuus äänikeskusteluun muiden pelaajien kanssa. Steamiin rekisteröitymiseen vaaditaan 13-vuoden ikä. Steamista on myös tullut puhelimeen ladattava sovellus Steam Mobile. (Apple Inc 2016; Valve Corporation 2016b.) Käyttäjätiliä luodessa tilin luoja ei tarkisteta, vaan käyttäjä asettaa sen itse. Tämä tarkoittaa sitä, että myös alle 13-vuotias voi helposti luoda itselleen oman käyttäjätilin valehtelemalla ikänsä käyttäjätiliä luodessa.

Palveluun rekisteröityminen on ilmaista. Sovelluksen kautta on ladattavissa sekä ilmaisia, että maksullisia sovelluksia.

KUVA 4. Steamin logo (Valve Corporation 2016a, 1).

Snapchat on älypuhelimille kehitetty pikaviestisovellus, jonka logo on kuvassa 5. Snapchatin ikäraja on 13 vuotta. Pikaviestisovelluksille tyypillisesti sillä voi käydä chat-luontoisia keskusteluja. Se erikoisuutena ovat kuva- ja videoviestit, jotka ovat näkyvissä vastaanottajalle vain yhdestä kymmeneen sekuntia, jonka jälkeen viesti katoaa. Nämä tutummin kutsutut ”snäpit” eivät tallennu palvelimille, mutta on hyvä muistaa, että vastaanottaja voi kaapata kuvan ruutukaappauksella, jolloin se tallentuu puhelimeen. Katoavien viestien vuoksi se voi houkutella nuoria esimerkiksi paljastavien kuvien lähettämiseen, minkä vuoksi vanhempien olisi hyvä arvioida sovelluksen soveltuvuutta lapsille ja nuorille. Snapchatin käyttäjät voivat yksin tai yhdessä luoda myös pidempiä kuvatarinoita, jotka näkyvät kaverille kauemman aikaa. Snapchat on erityisesti nuorten suosima sovellus, ja on yleinen Instagramin käyttäjien keskuudessa. (Pönkä 2014, 139.) Rekisteröitymiseen tarvitaan sähköpostiosoite ja syntymäpäivä, sekä vapaavalinnainen salasana, sekä käyttäjänimi.

KUVA 5. Snapchatin logo (Snapchat 2016).

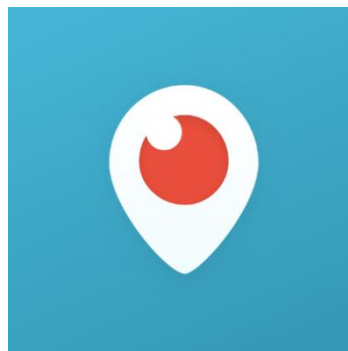
Instagram on kuvanjako- ja yhteisöpalvelu, jonka logo on kuvassa 6. Instagramissa käyttäjät voivat ottaa kuvia Instagram-sovelluksella, ja julkaista ne sitten omassa profiilissaan. Mahdollista on jakaa myös videoita. Oletuksena on, että jaettu materiaali on täysin julkista, eli kaikkien nähtävissä, mutta profiili on mahdollista muuttaa myös yksityiseksi, jolloin vain seuraajat näkevät jaetut kuvat. Kuten yhteisöpalveluihin kuuluu, myös Instagramissa on mahdollisuus kommentoida ja tykätä muiden käyt-

täjien julkaisuista. Ikärajana palveluun kirjautumiselle on 13 vuotta. Instagramia voidaan käyttää älypuhelimilla, tableteilla ja iPod Touch–musiikkisoittimilla. Suomessa Instagramia käyttää noin 300 000 rekisteröitynyttä käyttäjää (Pönkä 2014, 121).

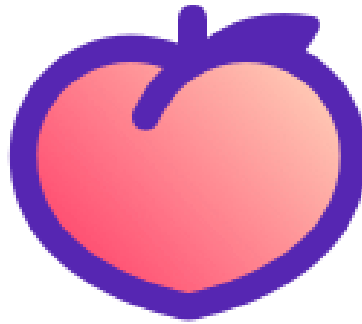
KUVA 6. Instagramin logo (Instagram 2016).

Periscope on sosiaalisen median sovellus, jossa on tarkoituksena näyttää muille käyttäjille mitä itse tekee. Periscopen tunnistaa kuvan 7 logosta. Se toimii sosiaalisena suoratoistopalveluna. Periscopen erikoisuutena on, että siellä pystyy lähettämään videoita ja katsomaan muiden videoita reaaliaikaisesti ja samalla olemaan vuorovaikutuksessa toisten käyttäjien kanssa. Periscopessa video katoaa 24 tunnin jälkeen sen tekemisestä. (Heikkinen 2016a; Heikkinen 2016b.) Sovellus ilmoittaa lähetystä seuraaville katsojille videon lähettäjän tarkan sijainnin, ellei sijaintia ole erikseen otettu pois käytöstä. Tämä voi houkuttaa sovelluksen väärinkäyttäjiä. Sovellus houkuttaa myös hyvinkin nuoria käyttäjiä, jotka haavevat huomiota. Suuren katsojamäärän saavuttamiseksi ollaan valmiita tekemään mitä vain, ja tämä voi houkuttaa katsojia, joilla voi olla epäsovivia ajatuksia. Tämä voi altistaa nuoria jopa rikosten uhreiksi joutumiselle.

KUVA 7. Periscopen logo (Periscope 2016).

Peach eli persikka on vuoden 2016 alussa ilmestynyt ilmainen sovellus, jonka logo on kuvassa 8. Se on yhdistelmä uutta ja vanhaa. Siinä on ominaisuuksia Instagramista, WhatsAppista ja Twitteristä. Peachin erikoisuutena ovat kuitenkin siinä käytettävät taikasanat. Taikasanaja sovelluksesta löytyy 20 kappaletta. Niillä pystyy esimerkiksi piirtämään sovelluksessa ja jakamaan sen sitten ystäville. Sovellukseen kirjaudutaan omilla tunnuksilla. Ystäviä voi lisätä puhelinnumerolla tai nimimerkillä. Sovelluksella on helppo olla yhteydessä ystäviin. (Heikkinen 2016c). Peach ei saavuttanut ennakko-odotuksista huolimatta suurta suosiota nuorten suomalaisten käyttäjien keskuudessa. Kaikki uudet sovellukset eivät jää käyttäjien suosioon.

KUVA 8. Pechin logo (Peach 2016).

5.2 Kasvattajana sosiaalisessa mediassa Case-työskentely

Sovellusten esittelyn jälkeen vanhemmille esiteltiin kaksi erilaista case-tapausta, jotka oli laadittu tuokiota varten. Toinen case kirjoitettiin uutisen (Pietiläinen 2016) pohjalta, jossa käsiteltiin WhatsAppissa tapahtunutta kiusaamista ja toinen muokattiin Pelastakaa lapset ry:n (2013) tekemästä *Ota huoli puheeksi*—oppaassa olevasta tarinasta. Ensimmäinen case (liite 2) käsitteli 10-vuotiasta poikaa kohtaan tapahtunutta internettikiusaamista. Case luettiin vanhemmille ääneen. Sen jälkeen vanhempien tehtävänä oli miettiä, miten tarinan poika voisi toimia tilanteessa, ja mikä olisi vanhemman rooli tilanteen korjautumisessa ja pojan auttamisessa. Vanhemmat saivat ensin miettiä asiaa pienryhmissä, jonka jälkeen pientyhmässä esille nousseet asiat kirjoitettiin yhdelle isolle paperille. Vanhemmat nostivat muun muassa esille sen, että tulisi ottaa yhteyttä kiusaajan vanhempiin ja kouluun. Lisäksi asiasta tulisi tehdä tarvittaessa rikosilmoitus. Tämän jälkeen kerrottiin kiusaamisen eri muodoista, sen yleisyydestä, sekä varhaisen puuttumisen tärkeydestä. Lisävinkkinä vanhemmille kerrottiin myös esimerkiksi mahdollisuudesta mykistää WhatsApp-ryhmä, sekä ottaa keskusteluista kuvakaappaus asian jatkoselvittelyä varten.

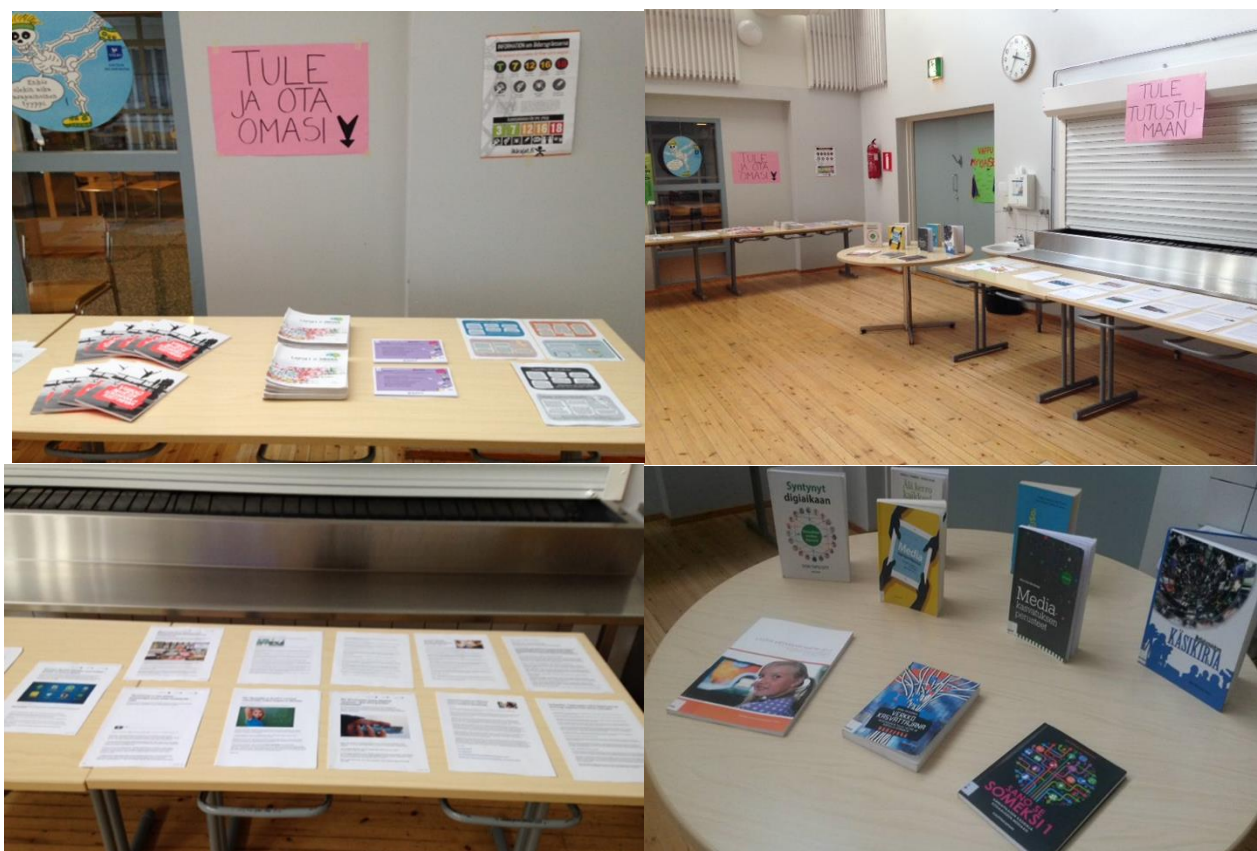
Toinen case (liite 3) käsitteli seksuaalista hyväksikäyttöä. Casessa oli 12-vuotias tyttö, joka oli kokenut sosiaalisessa mediassa seksuaalista häirintää. Casen lukemisen jälkeen vanhemmat saivat pohtia, miten tilanteessa tulisi toimia ja mikä olisi vanhemman rooli. Vanhemmat pohtivat asiaa aluksi pienryhmissä, jonka jälkeen ajatukset koottiin yhdelle isolle paperille. Vanhempien mielestä tärkeää oli tehdä rikosilmoitus ja jutella lapsen kanssa asiasta kotona. Lisäksi tytölle tulisi hankkia ammattilaisen apua tapahtuneen käsittelyyn. Vanhemmille kerrottiin seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä, sille altistavista asioista, sekä siitä, miten lasta voi suojella rikoksen uriksi joutumiselta.

5.3 Tuokion lopetus

Tuokiota ei haluttu lopettaa seksuaalisesta hyväksikäytöstä puhumiseen, vaan tuokio lopetettiin Lapsuuden muistelu -harjoitukseen. Harjoituksen tarkoituksena oli, että musiikin soidessa jokainen vanhempi mietti mielessään positiivisen hetken, joka on jäänyt mieleen heidän omasta lapsuudestaan. Muistelun aikana soitettiin rauhallinen melodinen kappale. Muistelun jälkeen vanhemmat saivat halutessaan jakaa muistonsa muiden kanssa. Asiat, jotka nousivat vanhempien mieleen, olivat yksinker-

taisia mukavia yhdessä tekemisen hetkiä, kuten kalastusreissu tai makkaranpaistoretki. Tällä harjoituksella haluttiin kannustaa vanhempia tekemään lapsiensa kanssa asioita myös ilman sosiaalista mediaa. Monestikaan mieleen painuvat hetket eivät vaadi isoja tapahtumia, vaan yhdessä vietetyt pienet hetket tärkeiden ihmisten kanssa jäävät mieleen.

Lapsuuden muistelun jälkeen vanhemmat täyttivät palautelomakkeen (liite 5) tuokiosta. Vanhemmat, rehtori ja koulukuraattori täyttivät palautteen nimettöminä. He palauttivat palautelomakkeet palaute-laatikkoon tuokion päätteeksi. Sen jälkeen vanhemmat saivat esittää kysymyksiä pyytää käytännön neuvoja esimerkiksi erilaisten sovellusten käyttöön liittyen. Vanhemmille neuvottiin esimerkiksi, miten älypuhelimella otetaan ruutukaappaus, ja miten Periscopesta saa paikannuksen pois päältä. Osa vanhemmista kysyi lisäopastusta Snapchatin käytöstä. Käytännönneuvojen aikana ja niiden jälkeen vanhemmat saivat käydä tutustumassa materiaaleihin, joita oli kerätty tuokiota varten. Esillä oli muun muassa sosiaaliseen mediaan liittyvää kirjallisuutta, ajankohtaisia uutisia, julisteita, lehtisiä, tulosteita ja huoneentauluja. Lisäksi tuokioon oli tilattu materiaaleja, joita vanhemmat saivat ottaa mukaansa. Jaettavana materiaalina olivat muun muassa *Lapset ja media, kasvattajan opas* ja Verkko nuorten kokemana ja kertomana-kirja, lapset ja sosiaalinen media-huoneentaulu sekä erilaisia tulosteita kasvattajan tueksi. Lisäksi jaettavana oli lista, johon oli koottu tärkeää ja ajankohtaista kirjallisuutta sekä internettilinkkejä mediakasvatuksesta ja sosiaalisesta mediasta. Kuvassa 9 on nähtävillä vanhemmille tutustuttavaa ja jaettavaa materiaalia.

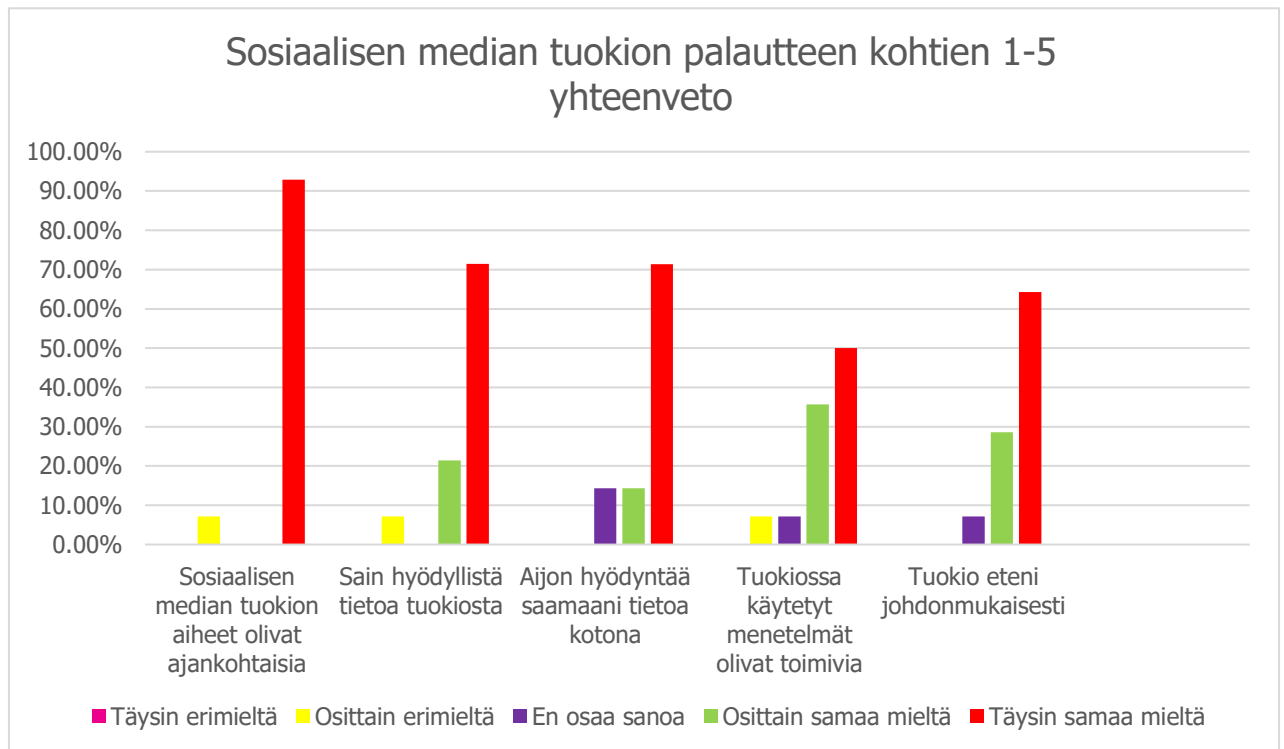

KUVA 9. Tutustuttava ja vanhemmille jaettava materiaali (Kallio ja Niskanen 2016–04–20c.)

5.4 Palautteen analysointi

Palautelomakkeessa oli seitsemän kohtaa. Lomakkeen viidessä ensimmäisessä kohdassa oli väittämiä, joiden vastausvaihtoehdoissa käytettiin Likertin asteikkoa. Likertin asteikossa oli väittämiin 5-portainen järjestysasteikko, jossa oli kaksi ääripäätä, täysin samaa mieltä ja täysin eri mieltä. Asteikolla numero kolme tarkoitti, että ei osaa sanoa. Vastaaja valitsi viidestä eri vaihtoehdosta parhaiten omaa mielipidettään kuvaavan numeron. (Heikkilä 2014, 51–52.) Ensimmäiset kysymykset koskivat sosiaalisen median tuokion sisältöä, kuten sen ajankohtaisuutta ja hyödyllisyyttä. Kuudes kysymys koski tuokion pituutta, jossa vastausvaihtoehdot olivat liian pitkä, sopivan pituinen, liian lyhyt ja en osaa sanoa. Viimeinen kysymys palautelomakkeessa oli avoin kysymys, johon vanhemmat saivat kirjoittaa yleisesti palautetta.

Palautelomakkeiden käsittely aloitettiin tallentamalla saadut vastaukset numeraaliseen muotoon tietokoneelle Excel-taulukkoon. Ensiksi luokiteltiin vastausten lukumäärät kysymysten mukaan. Tällöin nähtiin, kuinka moni vastaus kuului mihinkin luokkaan. Vastauksista laskettiin prosenttijakaumat, jotka havainnollistivat tuloksia. Avoimen kohdan vastaukset yksinkertaistettiin Excel-taulukkoon ja ryhmiteltiin samantapaiset vastaukset yhteen. Palautelomakkeen vastausprosentti oli 100, sillä jokainen lomakkeeseen vastannut oli vastannut kaikkiin palautelomakkeen kohtiin. Palautelomakkeen viidelle ensimmäiselle kohdalle laskettiin keskiarvo kaikista vastauksista, joka oli 4,56. Suurin osa vastauksista oli täysin samaa mieltä tai osittain samaa mieltä väittämistä. Kuvio 6 kuvaa palautelomakkeen kohtien 1–5 yhteenvetoa. Noin 93 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tuokion aiheet olivat ajankohtaisia. Suurin osa osallistujista oli sitä mieltä, että tuokiosta saatiin hyödyllistä tietoa. Noin 71 prosenttia vastaajista aikoi hyödyntää saamaansa tietoa kotona. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että tuokiossa käytetyt menetelmät olivat täysin toimivia. Noin 64 prosenttia oli täysin samaa mieltä siitä, että tuokio eteni johdonmukaisesti.

KUVIO 6. Sosiaalisen median tuokion palautteen yhteenveto. (Kallio ja Niskanen 2016b.)

Palautekyselyssä kohdassa kuusi kysyttiin, mitä mieltä osallistujat olivat tuokion pituudesta. Vastaajista 72 prosenttia piti tuokiota sopivan mittaisena. Vastaajista 14 prosenttia olisi toivonut pidempää tuokiota ja 14 prosentin mielestä tuokion kesto oli liian pitkä. Viimeiseen kohtaan tuokioon osallistujat saivat kirjoittaa ”risuja ja ruusuja” tuokiosta. Tähän kohtaan tullut palaute oli positiivista, mutta myös kehitysideoita tuli. Avoimeen kysymykseen vastaajat kirjoittivat muun muassa, että esiintyjät olivat hyviä ja esitys oli selkeä. Heidän mielestään tuokio oli hyvä ja kiinnostava. Siellä tuotiin esille myös sosiaalisen median positiivisia asioita. Vastaajien mielestä kokonaisuus oli taitavasti rakennettu ja käytännön neuvot olivat hyviä. Tuokiossa oli myös miellyttävä ilmapiiri. Pienryhmissä keskustelu aika olisi voinut olla pidempi ja olisi voinut edetä rauhallisempaa tahtia. Vastaajat saivat kuitenkin tuokiosta hyödyllistä tietoa, jota aikoivat hyödyntää kotona, ja se antoi heille ajattelemista.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Kylmän ja Juvakan (2007, 147) mukaan tutkimuksen eettisyyttä joudutaan pohtimaan sitä tarkemmin, mitä arkaluontoisempaa aihetta tutkitaan. Eettisyyden näkökulmasta on tärkeää, että tutkimuksessa kunnioitetaan jokaisen ihmisoikeuksia eikä aiheuteta haittaa tutkittaville. Tärkeää on myös oikeudenmukaisuus, rehellisyys, luottamus ja kunnioitus. Opinnäytetyö käsitteli lasten kasvattamista, joka usein mielletään arkaluontoiseksi aiheeksi ja siihen puuttuminen mielletään usein syyllistäväksi. Tuokiota suunniteltaessa ja toteuttaessa oli tärkeä ottaa huomioon, etteivät vanhemmat kokisi sitä syyllistäväksi. Tarkoituksena oli herättää keskustelua ja luoda avointa ilmapiiriä. Vanhempia ei haluttu neuvoa, kuinka lapsia tulisi kasvattaa, vaan tarjota apuvälineitä ja vinkkejä, joita vanhemmat voivat halutesaan hyödyntää.

Vanhemmat pyrittiin kohtaamaan tuokiossa tasavertaisina. Siellä tuotiin keskusteluun näkökulmia perustuen teoria- ja tutkimustietoon, ja vanhemmat toivat keskusteluun kasvattajan näkökulman. Tuokiossa syntyi hyvää vuoropuhelua näiden kahden näkökulman välillä. Aihetta onnistuttiin käsittelemään sen vaatimalla herkkyydellä, vaikka asioista puhuttiin suoraan ja niiden oikeilla nimillä.

Tässä opinnäytetyössä eettisyys huomioitiin myös lomakkeiden suunnittelussa ja käsittelyssä. Esikyselylomake ja palautelomake suunniteltiin siten, etteivät kysymykset olleet johdattelevia tai syyllistäviä. Lomakkeet oli suunniteltu siten, etteivät vastaajat olleet tunnistettavissa. Vastaaminen oli vapaaehtoista, lomakkeisiin vastattiin nimettömästi ja niissä kerrottiin, mitä varten tietoa kerättiin. Vastajilta ei kerätty mitään henkilökohtaisia tietoja. Lomakkeita käsiteltiin asianmukaisesti eivätkä kolmannet osapuolet olleet tekemisissä niiden kanssa. Lomakkeet myös hävitettiin asiaan kuuluvalla tavalla yksilönsuojaa kunnioittaen.

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikutti merkittävästi käsiteltävän aiheen nopea muuttuminen. Sosiaalinen media on jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä ilmiö. Tieto muuttui merkittävästi jo vuoden aikana, jona opinnäytetyötä työstettiin. Opinnäytetyön loppuvaiheessa jouduttiin uudistamaan aiemmin kirjoitettua, sillä tieto oli jo vanhentunutta. Opinnäytetyössä on käytetty paljon internetlähteitä, vaikka opinnäytetyössä suositellaan käytettäväksi enimmäkseen painettuja lähteitä. Opinnäytetyössä oli kuitenkin hyödynnettävä internetlähteitä, sillä erityisesti painetut lähteet ovat jo julkaistaessa usein askelta jäljessä. Internetlähteissä uusin tieto esiintyy usein asiantuntija-artikkeleissa, blogeissa ja uutisissa. Niistä oli toisinaan vaikea arvioida lähteen luotettavuutta. Näitä jouduttiin kuitenkin hyödyntämään, jotta opinnäytetyöhön saatiin tuorein tieto, joka oli aiheen kannalta ehdotonta. Erityisesti sosiaalisen median sovellusten kohdalla tutkittua tietoa on tarjolla hyvin vähän tai ei ollenkaan. Saatavilla oleva tieto on usein käyttäjien omiin kokemuksiin perustuvaa, sillä sovelluksiin tutustuu parhaiten niitä käyttämällä. Tämän vuoksi oli tärkeää perehtyä myös itse sovelluksiin ja niiden käyttämiseen sekä ominaisuuksiin. Tämä mahdollisti myös tuokiossa konkreettisten kokemusten ja neuvojen jakamisen vanhemmille.

Esikyselylomakkeessa kysyttäessä lasten käyttämiä sosiaalisen median sovelluksia olisi lomake ollut hyvä täyttää yhdessä lapsen kanssa. Vanhemmat eivät ehkä olleet täysin tietoisia siitä, mitä sovelluksia lapset todellisuudessa käyttävät. Peilaten muihin tutkimuksiin tulokset olivat ristiriitaisia joidenkin sovellusten kohdalla. Tutkimusten mukaan esimerkiksi ASK.fm ja We Heart It ovat nuorten keskuudessa käytettyjä palveluita, mutta esikyselyn mukaan näitä palveluita ei käyttänyt yksikään lapsi. Nämä palvelut ovat vanhemmille tuntemattomia, joten he eivät välttämättä tienneet lapsensa käyttävän niitä. Lapsille olisi voitu tehdä oma esikyselylomake, tai pyytää vanhempia täyttämään lomake yhdessä lapsensa kanssa. Toimeksiantajan toive oli kuitenkin, että esikyselylomakkeen täyttävät ai-noastaan lasten vanhemmat, jolloin opinnäytetyölle ei tarvinnut hakea erillistä tutkimuslupaa.

Opinnäytetyön raportti on kirjoitettu niin, että se sisältää selkeästi kaikki opinnäytetyön vaiheet. Kaikki valinnat opinnäytetyössä on perusteltu tutkimus- ja teorianäytetyön pohjautuen. Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät ja opinnäytetyöprosessin eteneminen on kuvattu niin, että se olisi toistettavissa. Raportissa on erotettu teorianäytetyö muusta tuotetusta tekstistä. Teorialähteet ovat tarkastettavissa, sillä ne on merkitty raporttiin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Nykypäivänä lapsi alkaa usein käyttää sosiaalista mediaa jo ensimmäisten elinvuosiensa aikana. Vanhemmat voivat jakaa lapsen ultraäänikuvan sosiaalisessa mediassa jo ennen yksilön syntymää. Sosiaalinen media on kuitenkin läsnä yksilön elämässä jo viimeistään syntymästä lähtien. Sen jatkuvan läsnäolon ja arkipäiväisyyden vuoksi vanhemmat eivät ehkä aina havaitse sen haittoja ja vaaroja. Vanhemmat eivät ole välttämättä huomanneet ajatella koko asiaa. Vanhemmat kaipaavat johdattelua aiheeseen, sekä sosiaalisen median eri puolien näkyville tuomista. Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa oli otettava huomioon, ettei vanhempien voitu olettaa valmiiksi tietävän nuoremmalle sukupolvelle itsestään selviä asioita sosiaalisesta mediasta.

Sosiaalinen media on aiheena tutkittu. Usein sosiaalisen median tutkimus näyttää liittyvän sen tekniikkoihin sekä hyödyntämiseen esimerkiksi yrityksen markkinoinnin välineenä. Sosiaalialalla sitä kuitenkin on tutkittu vähemmän, ja lähinnä osana varhaiskasvatusta. Tutkimustietoa suomalaisten alakouluikäisten sosiaalisen median käytöstä on hyvin vähän. Vaikka sosiaalisen median käyttötapoja on tutkittu paljonkin, ovat tutkimuksen kohderyhmänä yleensä nuoret ja nuoret aikuiset. Tiedonkeruuvaiheessa löytyi alakouluikäisten sosiaalisen median käyttöä tutkivia kyselyjä, joissa oli kuitenkin käytetty niin pientä kohdejoukkoa, etteivät tutkimukset olleet yleistettävissä. Tämän vuoksi oli tärkeää, että opinnäytetyössä tehtiin esikysely, jonka perusteella valittiin tuokiassa käsiteltävät sovellukset ja teemat. Esikyselyyn vastasi 72 vanhempaa. Myöskään nämä tulokset eivät ole yleistettäessä pienen vastaajamäärän vuoksi, mutta tätä opinnäytetyötä varten saatiin erittäin hyvä kokonaiskuva kohdejoukon ja heidän lastensa sosiaalisen median käytöstä. Esikyselyn tulokset vastasivat nuorille tehdyissä tutkimuksissa saatuja tuloksia.

Vanhempien ja lasten sosiaalisen median käyttö eroaa jonkin verran toisistaan. Lapsille ja nuorille on tyypillistä, että he ottavat hyvin nopeasti omikseen uudet sosiaalisen median palvelut, ja toisaalta hylkäävät myös vanhoja. Kehityskulku on todella nopeaa erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa ja he omaksuvat uusien palveluiden ominaisuudet helposti osaksi toimintaansa. Vanhemmat käyttävät tyypillisesti korkeintaan muutamia sovelluksia yhtäaikaaisesti, ja ovat niille uskollisia. Hyväksi todettuja ei nähdä tarpeellisiksi vaihtaa uudempiin. Myös vanhemmissa on poikkeuksia, jotka ovat kiinnostuneita jatkuvasti kehittyvistä sosiaalisen median palveluista. Vain muutamien palveluiden käyttäminen voi osaltaan olla syynä siihen, että usein uusista palveluista nähdään vain huonot puolet, sekä niiden tuomat uhkat ja vaarat lapsille ja nuorille. Usein negatiivinen puoli on se, mikä päättyy uutisiin ja artikkeleihin, ja sitä kautta vanhempien tietoon, minkä vuoksi kuva uusista palveluista on negatiivisävytteinen. Vanhemmille on tärkeää tuoda näkyville myös sosiaalisen median positiiviset mahdollisuudet, jotta heillä olisi realistinen kuva sosiaalisen median ulottuvuuksista.

Sosiaalinen media ei ole vain hyvä tai huono asia. Sosiaalisella medialla on paljon tarjottavaa, ja uudet palvelut on kehitetty aina tarjoamaan käyttäjilleen uusia mahdollisuuksia. Tästä esimerkkinä toimii esimerkiksi paljon uutisissa kohuttu Periscope-sovellus, jonka tarkoituksena on ollut tarjota mahdollisuus seurata ympäri maailmaa itseään kiinnostavia ihmisiä ja heidän elämäänsä. Sovellusta on kuitenkin helppo väärinkäyttää ja siellä on esimerkiksi yllytetty lapsia tekemään erilaisia sopimattomia

asioita ja suunniteltu asuntomurtoja. Oleellista siksi sosiaalisen median kannalta onkin juuri se, millaiseksi käyttäjän toimintatavat sosiaalisessa mediassa muotoutuvat. Toimintatavat ja -mallit muotoutuvat yksilön kehittyessä ja sosiaalisessa mediassa toimiessa, ja niihin voidaan vaikuttaa kasvatuksella ja ohjauksella. Varhain opitut toimintamallit ohjaavat yksilön käyttäytymistä sosiaalisessa mediassa, mutta myös suojaavat toisten käyttäjien mahdollisesti haitalliselta käytökseltä.

Erilaista tietoa sosiaalisesta mediasta, sen kehityksestä, luonteesta, palveluista, käyttämisestä ja sen käyttöön opastamisesta, eli mediakasvatuksesta on saatavilla paljon. Suuri osa tästä tiedosta löytyy internetistä, ja oleellista on, miten tietoa osataan hakea. Tieto ei löydy useinkaan yhdestä paikasta, vaan sitä on osattava etsiä ja koota useasta eri lähteestä kokonaiskuvan saamiseksi. Vanhempien näkökulmasta merkityksellistä tiedon saamisen kannalta on siis se, millaiset tiedonhakutaidot heillä on. Tiedonhakutaitoja voidaan kehittää mediakasvatuksella. Vanhemmat tarvitsisivat heille suunnattua mediakasvatusta erityisesti sosiaalisesta mediasta, joka on heille vieraampaa kuin muut mediat. Vanhemmat toivovat konkreettisia neuvoja ja vinkkejä siihen, kuinka opastaa lapsia sosiaalisen median turvallisessa käytössä.

Sosiaalinen media muuttuu nopeasti, ja uusia palveluita otetaan käyttöön jatkuvasti. Opinnäytetyön työstämisen aikana pinnalle ovat nousseet sovelluksista näkyvimmin Periscope, Peach ja uusimpana kaikista PokemonGo – pelisovellus. PokemonGo -sovellus on oiva esimerkki siitä, kuinka alati muuttuva sosiaalisen median kenttä on, ja kuinka uusien sovellusten ilmestyminen ja käyttöön vakiintuminen noudattaa tietynlaista kaavaa. Opinnäytetyö oli jo viimeistelyvaiheessa, kun PokemonGo – peli-sovellus ilmestyi heinäkuun 2016 alkupuolella. Uusille sovelluksille tyypillisesti internet täyttyi uutisista, me-meistä ja kuvista uudesta sovelluksesta, josta ennustettiin jopa maailman suosituinta pelisovellusta. (Haikala 2016). Uusille sovelluksille tyypillisesti PokemonGo herätti ilmestyessään ärtymystä ja huolta liikenneturvallisuudesta. Vaikka usein sosiaalisen median sovellusten negatiivinen puoli on näkyvin, on niistä kuitenkin usein myös paljon hyötyä. PokemonGo – pelisovelluksen kiistämätön hyöty on pelaajien aktivoinnissa, sillä se on houkutelut pelaajia sisätiloista ulkoilmaan liikkumaan. Peli myös kerää ihmisiä yhteen aivan uudella tavalla. (Pullinen 2016.) Peli on houkutelut myös kokonaisia perheitä yhdessä pelaamiseen ja ulkoilemiseen, ja tarjoaa mahdollisuuden mukavaan yhdessä tekemiseen. Sosiaalisen median tulevaisuuden kehityskulkua on hyvin vaikea ennustaa, ja usein on vaikea etukäteen sanoa, millaiset palvelut tulevat nousemaan suosioon, ja mille taas ei löydy käyttäjiä. PokemonGo:n tyyppisiä sovelluksia ilmestyy varmasti jatkossa erilaisella konseptilla, sillä se on saavuttanut niin suuren suosion, että se tulee houkuttelemaan sovellusten valmistajia.

Opinnäytetyön tavoitavuutta ja merkittävyyttä olisi parantunut se, että opinnäytetyön toiminallinen osuus olisi järjestetty vanhempainillan yhteydessä, kuten alun perin suunniteltiin. Toimeksiantajasta johtuen tämä ei kuitenkaan toteutunut, jonka vuoksi tuokiota jouduttiin markkinoimaan vanhemmille nopeasti. Tämä huomioon ottaen tuokion osallistujamäärä oli tyydyttävä. Tuokioon osallistui 12 vanhempaa, ja tuokiossa tavoitettiin tavoitteiden mukaisesti myös vanhempia, jotka eivät olleet niin valvutuneita sosiaalisen median käytön suhteen. Yhden sosiaalisen median tuokion sijaan vanhemmille olisi voitu suunnitella ja ohjata useampia toimintakertoja aina vaihtuvalla teemalla, joka olisi mahdollistanut aiheen käsittelyn laajemmin. Tämän kaltaista tuokiota voisi ohjata jo vieläkin nuorempien

lasten vanhemmille, mutta viimeistään kohderyhmän ikäisten lasten vanhemmille. Jatkotutkimuksena voisi myös perehtyä nuorempien lasten sosiaalisen median käyttöön, josta ei ollut hirveästi tietoa saatavilla. Sosiaalisen median jatkuvan muuttumisen vuoksi jatkotutkimuksia tarvitaan koko ajan. Samankaltaista tuokiota voisi ohjata kouluilla vaikka vuosittain vanhemmille aina päivitetyllä sisällöllä, koska sosiaalinen media muuttuu merkittävästi jo vuoden aikana.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ANDERSEN, Heidi ja STAWREBERG, Anna-Maria 2010. Tietoisen läsnäolon opas vanhemmille. Helsinki: Basam Books Oy.

APPLE 2016. Ostosten pyytäminen ja tekeminen Ostoluvan pyyntö-toiminnolla [verkkojulkaisu]. Apple. [Viitattu 2016-04-03.] Saatavissa: <https://support.apple.com/fi-fi/HT201089>

APPLE INC 2016. Steam Mobile [verkkodokumentti]. Apple Inc. [Viitattu 2016-03-12.] Saatavissa: <https://itunes.apple.com/fi/app/steam-mobile/id495369748?mt=8>

DUNDERFELT, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

EBRAND SUOMI OY JA OULUN KAUPUNGIN SIVISTYS- JA KULTTUURIPALVELUT 2015a. SoMe ja Nuoret 2015 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2016-02-03.] Saatavissa: <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/>

EBRAND SUOMI OY ja OULUN KAUPUNGIN SIVISTYS- JA KULTTUURIPALVELUT 2015b. Sosiaalisen median palveluiden käyttö [kuvio]. SoMe ja Nuoret 2015 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2016-06-02.] Saatavissa: <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/3-sosiaalisen-median-kayttotavat/>

EBRAND SUOMI OY ja OULUN KAUPUNGIN SIVISTYS- JA KULTTUURIPALVELUT 2015c. Suosituimmat palvelut nuorten keskuudessa [kuvio]. SoMe ja Nuoret 2015 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2016-06-02.] Saatavissa: <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/2-suosituimmat-sosiaalisen-median-palvelut/>

ERÄTUULI, Matti ja LEINO, Jarkko ja YLI-LUOMA, Pertti 1994. Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

EU KIDS ONLINE 2016. Finland [verkkootikkeli]. [Viitattu: 2016-03-12.] Saatavissa: [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/National%20recommendations/Finland.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/National%20recommendations/Finland.pdf)

FORSS, Marko 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: Crime Time.

FOX, Susannah ja RAINIE, Lee 2014. The Web at 25 in the U.S. [verkkodokumentti]. [Viitattu 2015-12-03.] Saatavissa: http://www.pewinternet.org/2014/02/27/the-web-at-25-in-the-us/?beta=true&utm_expId=53098246-2.Lly4CFSVQG2lphsg-KopIg.1

HAASIO, Ari 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

HAIKALA, Niko 2016. Pokémon GO julkaistiin – Valikoidut markkinat keräilevät jo [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2016-08-10.] Saatavissa: <http://mobiili.fi/2016/07/06/pokemon-go-julkaistiin-valikoidut-markkinat-kerailivat-jo/>

HEIKKILÄ, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. Porvoo: Bookwell Oy.

HEIKKINEN, PEETU 2016a. Mikä on Periscope? [verkkodokumentti]. Someworks. [Viitattu 2016-03-08]. Saatavissa: <http://someworks.fi/mika-on-periscope/>

- HEIKKINEN, PEETU 2016b. Pikaopas Periscopeen [verkkodokumentti]. Someworks. [Viitattu 2016-03-08]. Saatavissa: <http://someworks.fi/pikaopas-periscopeen/>
- HEIKKINEN, PEETU 2016c. Mikä on Peach-sovellus ja mitä sillä voi tehdä? [verkkodokumentti]. Someworks. [Viitattu 2016-03-08]. Saatavissa: <http://someworks.fi/mika-on-peach-sovellus-ja-mita-silla-voi-tehda/>
- HEINONEN, Ulla 2008. Sähköinen yhteisöllisyys. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos.
- IMMONEN, Tarja 2015-02-17. Iisalmen kaupunki. Kuvaaminen kielletty [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Virva Niskanen.
- INSTAGRAM 2016. Brand Resources, How to feature Instagram in your marketing [kuva]. Instagram. [Viitattu 2016-08-06.] Saatavissa: <https://www.instagram-brand.com/>
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016a. Erot sosiaalisen median sovellusten käyttäjämäärissä lasten ja vanhempien välillä [kuvio].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016-04-20a. Prezi-esityksen aloitussivu [kuva].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016-04-20b. Sosiaalisen median tuokio [kuva].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016b. Sosiaalisen median tuokion palautteen yhteenveto [kuvio].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016c. Tuokion eteneminen [kuvio].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016-04-20c. Tutustuttava ja vanhemmille jaettava materiaali [kuva].
- KALLIO, Maria ja NISKANEN, Virva 2016d. Yleisimmin käytettyjä sovelluksia lasten keskuudessa [kuvio].
- KANSALLISEN AUDIOVISAALISEN INSTITUUTIN MEDIAKASVATUS- JA KUVAOHJELMAYKSIKKÖ 2014a. Lapset ja media. Julkaisussa: KANSALLISEN AUDIOVISUAALISEN INSTITUUTIN MEDIAKASVATUS-JA KUVAOHJELMAYKSIKKÖ (toim.) Lapset ja media, kasvattajan opas. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö, 3.
- KANSALLISEN AUDIOVISAALISEN INSTITUUTIN MEDIAKASVATUS- JA KUVAOHJELMAYKSIKKÖ 2014b. Saaks tän kattoo? Asiaa ikärajoista. Julkaisussa: KANSALLISEN AUDIOVISUAALISEN INSTITUUTIN MEDIAKASVATUS- JA KUVAOHJELMAYKSIKKÖ (toim.) Lapset ja media, kasvattajan opas. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö, 4–5.
- KORHONEN, Piia 2010. Median asettamia haasteita pienten lasten hyvinvoinnille. Julkaisussa: MERIRANTA, Marjo 2010 (toim.) Mediakasvatuksen käsikirja. UNIpress, 9-35.

KOTILAINEN, Sirkku 2007. Mediakulttuuri nuorisotyössä. Julkaisussa: HOIKKALA, Tommi ja SELL, Anne 2007 (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto, 139-154.

KUPIAINEN, Reijo ja SINTONEN, Sara 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

KYLMÄ, Jari ja JUVAKKA, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

LAHIKAINEN, Anja Riitta 2015. Media lapsiperheen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Julkaisussa: LAHIKAINEN, Anja, MÄLKÄ, Tiina, REPO, Katja (toim.) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino, 15–39.

MARTSOLA, Riitta ja MÄKELÄ-RÖNNHOLM, Minna 2006. Lapsilta kielletty, Kuinka suojella lasta mediatraumalta. Helsinki: Kirjapaja.

MATIKAINEN, Janne 2008. Verkko kasvattajana. Mitä aikuisen tulisi tietää ja ajatella verkosta. Helsinki: Yliopistopaino.

MATTILA, Mia-Maria 2014. Onko lapsen hyvä olla? – Alakoululaisten kokemuksia arjesta kotona. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [Viitattu 2016-02-03.] Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/75412/OPINNAYTETYO%202014.pdf?sequence=1>

MERILAMPI, Ritva-Sini 2014. Media- kasvatuksen perusteet. Helsinki: BTJ Finland Oy.

MEDIAKASVATUSSEURA RY 2013. Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-02-01.] Saatavissa: http://www.mediakasvatus.fi/files/nuorten_mediamaailma_pahkinankuoressa.pdf

MÄÄTTÄ, Sofia ja STENHAMMAR, Mira 2011. "Mediasta ei tule tehdä mörköä, mutta siitä pitää keskustella". Tutkimus kasvattajan tarvitsemista mediakasvatustaidoista. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [Viitattu 2016-02-03.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25227/Maatta_Sofia.pdf?sequence=1

NURMI, Annika 2012. Mobiiliteknologia lapsen näkökulmasta. Toisen luokan oppilaidenajatuksia kännykästä ja sen käytöstä. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [Viitattu 2016-02-03.] Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39429/Nurmi_Annika.pdf?sequence=1

OPETUSHALLITUS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-08-05.] Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus

PEACH 2016. Peach is a fun, simple way to keep up with friends and be yourself [kuva]. Peach. [Viitattu 2016-08-06.] Saatavissa: <http://peach.cool/>

PELASTAKAA LAPSET RY 2013. Internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Ota puheeksi [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-02-01.] Saatavissa: https://pelastakaalapsset-fi-bin.directo.fi/@Bin/74c46380f3bbb625d8209031ec919d7d/1454332977/application/pdf/1487162/Ota%20puheeksi_Final.pdf

PELASTAKAA LAPSET RY. 2016. Help.some [verkkajulkaisu]. Pelastakaa lapset ry. [Viitattu 2016-08-01.] Saatavissa: <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/lapset-digitaalinen-media/help-some/>

PERISCOPE 2016. Mediamateriaali [kuva]. Periscope. [Viitattu 2016-08-06.] Saatavissa: <https://www.periscope.tv/press>

PERUSTUSLAKI L 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2015-12-03.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

PIETILÄINEN, Jari 2016. Espoolaisopettaja: "WhatsApp-ryhmistä tuli piilokiusaamisen kanavia". Helsingin uutiset. [Viitattu 2016-03-12.] Saatavissa: <http://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/365963-espoolaisopettaja-whatsapp-ryhmista-tuli-piilokiusaamisen-kanavia>

PULLINEN, Jussi 2016. Uusi Pokémon-peli saa kännykänkäyttäjät sekaisin ympäri maailmaa – tästä on kyse, juttua päivitetty [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-08-10.] Saatavissa: <http://nyt.fi/a1468201998640>

PÖNKÄ, Harto 2014. Sosiaalisen median käsikirja. Jyväskylä: Docendo.

PÖNKÄ, Harto 2015a. Kyselyn tuloksia: näin 9-15-vuotiaat käyttävät sosiaalista mediaa [blogi]. [Viitattu 2016-02-08.] Saatavissa: <https://harto.wordpress.com/2015/02/20/kyselyn-tuloksia-nain-9-15-vuotiaat-kayttavat-sosiaalista-mediaa/>

PÖNKÄ, Harto 2015b. Someketti opettajille uuden OPS:in mukaan [blogi]. [Viitattu 2016-08-05.] Saatavissa: <http://www.opetin.fi/blogi/someketti-opettajille-uuden-opsin-mukaan/>

PÖNKÄ, Harto 2015c. Sosiaalisen median käyttö Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa: WhatsApp ja Snapchat kilpasilla [blogi]. [Viitattu 2016-02-08.] Saatavissa: <https://harto.wordpress.com/2015/10/22/sosiaalisen-median-kaytto-suomessa-ruotsissa-norjassa-ja-tanskassa-whatsapp-ja-snapchat-kilpasilla/>

PÖNKÄ, Harto 2016. Sosiaalisen median palvelut Robin Dunbarin mallissa kuvattuna [kuva]. Sosiaalisen median tilannekatsaus ja Dunbarin sosiaaliset piirit [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-02-01.] Saatavissa: <https://harto.wordpress.com/2016/01/27/sosiaalisen-median-tilannekatsaus-ja-dunbarin-sosiaaliset-piirit/>

SINTONEN, Sara, FORNARO, Salla, KAUPPINEN, Tuomas ja NORVIITA, Olli 2013. Lapset mediatuottajina. 8–11-vuotiaiden suomalaislasten kännykkäkuvaaminen ja heijastumia mediakasvatukseen [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2016-02-01.] Saatavissa: http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/fc127e05353990d67be19c6c525eba60/1454322498/application/pdf/1346724/Lapset-Mediatuottajina_2013.pdf

SNAPCHAT 2016. Brändiohjeet [kuva]. Snapchat. [Viitattu 2016-08-06.] Saatavissa: <https://www.snapchat.com/l/fi-fi/brand-guidelines>

SUOMINEN, Jaakko, ÖSTMAN, Sari, SAARIKOSKI, Petri ja TURTIAINEN, Riikka 2013. Sosiaalisen median lyhyt historia. Helsinki: Gaudeamus Oy.

TRANBERG, Pernille ja HEUER, Steffan 2013. Älä kerro kaikkea! Itsepuolustusopas verkkoon. Helsinki: Talentum.

UUSITALO, Niina 2016. Hallinnan näkökulmia mediakasvatukseen. Julkaisussa: PEKKALA, Leo, SALOMAA, Saara ja SPIŠÁK, Sanna (toim.) Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, 54–73.

VALLI, Raine 2010. Kyselylomaketutkimus. Julkaisussa: Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: WS Bookwell Oy, 103–127.

VALVE CORPORATION 2016a. Steam branding guidelines [kuva]. Valve Corporation [Viitattu 2016-08-06.] Saatavissa: https://partner.steamgames.com/public/marketing/Steam_Guidelines_02102016.pdf

VALVE CORPORATION 2016b. Tervetuloa Steamiin [verkkosivu]. Valve Corporation [Viitattu 2016-03-08.] Saatavissa: <http://store.steampowered.com/about/>

VANHEMPAINLIITTO 2015. Vanhempain Barometri 2015 [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2016-02-01.] Saatavissa: <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-BAROMETRI2015NETTIIN.pdf>

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

VILKKA, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: ESIKYSELYLOMAKE

www.clipartof.com · 1155769

KYSELY SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTÖSTÄ

Tervehdys,

olemme Virva Niskanen ja Maria Kallio, kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Savonia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme Kirkonsalmen koululle. Tarkoituksena on järjestää 4.-5. – luokkalaisten vanhemmille sosiaalisen median käyttöön liittyvä tuokio keväällä 2016. Tällä kyselyllä pyrimme selvittämään teidän tarpeitanne ja toiveitanne tuokion sisällöstä. Pyydämme vastaamaan kysymyksiin vain 4.-5. – luokkalaisten lapsesi osalta. Vastaaminen vie vain hetken. Kyselyyn vastataan nimettömästi. Kysely palautetaan luokanopettajalle perjantaihin 4.12.2015 mennessä.

1. Mitä palveluita sinä yleensä käytät tietokoneella tai puhelimella?

päivittäin

viikoittain

satunnaisesti

en käytä

Facebook				
WhatsApp				
Kik Messenger				
Snapchat				
Instagram				
Twitter				
Youtube				
Blogger				
Spotify				
Ask.fm				
Skype				
Feissarimokat				
9GAG				
Tumblr				
Steam				
We Heart It				
Google+				
Pinterest				
Demi				

Muu, mikä? _____

2. Mitä palveluita tiedät lapsesi käyttävän tietokoneella tai puhelimella?

päivittäin

viikoittain

satunnaisesti

ei käytä

en osaa sanoa

Facebook					
WhatsApp					
Kik Messenger					
Snapchat					
Instagram					
Twitter					
Youtube					
Blogger					
Spotify					
Ask.fm					
Skype					
Feissarimokat					
9GAG					
Tumblr					
Steam					
We Heart It					
Google+					
Pinterest					
Demi					

Muu, mikä? _____

Lähde: Sovellukset on valittu SoMe ja Nuoret 2015 – tutkimuksen perusteella.

3. Tiedätkö lapsesi käyttämien sosiaalisen median palveluiden ikäraajat?

Kyllä En Joidenkin

4. Onko lapsellasi käytössä puhelinta, jossa on internetyhteys. Kyllä Ei

5. Valvotko lastesi sosiaalisen median käyttöä? Kyllä En Satunnaisesti

6. Tiedätkö mielestäsi tarpeeksi netin käyttäytymissäännöistä? Kyllä En

7. Tietääkö mielestäsi lapsesi tarpeeksi sosiaalisen median käyttäytymissäännöistä?

Kyllä Ei

8. Oletko havainnut sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista tuttavapiirissäsi?

Kyllä En

9. Mistä sosiaaliseen mediaan liittyvistä asioista haluaisit lisätietoa?

Kiitos vastauksestasi! 😊

Tervetuloa some-tuokioon Sinä 4.-5. luokkalaisen huoltaja!

20.4.2016 Kirkonsalmen koulun ruokasalissa klo 18-19.

Tiedätkö lasten ja nuorten suosimat sosiaalisen median sovellukset?

Some-tuokion teemana on sosiaalinen media osana alakoululaisen arkea. Illassa aiheina muun muassa:

– Uusimmat sosiaalisen median sovellukset, kuten Peach ja Periscope

- Sosiaalisen median pelisäännöt
- Kasvattajana sosiaalisessa mediassa

Olemme koonneet jaettavaksi myös aiheeseen liittyvää materiaalia.
Tule hakemaan omasi!

Illan järjestävät sosionomiopiskelijat Virva Niskanen ja Maria Kallio.
Paikalla myös rehtori Eeva-Liisa Uotinen ja koulukuraattori Elisa Repo.
Some-tuokiossa on mehu ja pullatarjoilu!

Tervetuloa kuuntelemaan ja keskustelemaan
sosiaalisesta mediasta!

LIITE 3: CASE 1.

Nettikiusaaminen, Väinö 10 vuotta.

Meillä on luokkalaisten kesken oma WhatsApp-ryhmä. Minua on kiusattu siellä monia kertoja. Luokkakaverini ovat mm. haukkuneet ulkonäköäni ja sanoneet vaatteitani huonoiksi. Myös koulumenestystäni on haukuttu huonoksi. Olen lähtenyt luokan WhatsApp-ryhmästä pois muutamia kertoja, mutta minut lisätään siihen aina heti uudestaan takaisin. Olen sanonut monesti, etten halua olla ryhmänjäsen, sillä sinne tulee keskellä yötä paljon viestejä. Saan myös WhatsAppissa paljon ketjuviestejä, vaikka olen sanonut luokkakavereilleni, etten halua, että minulle lähetetään niitä.

WhatsApp ryhmässä viestien lähettely on häirinnyt yöuniani. Viestejä tulee monesti keskiyöhön asti. Viestejä saat-
taa tulla satoja kappaleita illassa ja yön aikana. En oo pistänyt kännykkääni äänettömälle herätyksen takia. En kehtaa oikein kertoa vanhemmilleni tilanteesta, sillä musta tuntuu, ettei niitä hirveästi kiinnosta mitä netissä teen.

LIITE 4: CASE 2.

Seksuaalinen häirintä ja – hyväksikäyttö, Kerttu 12 vuotta.

”Tapasin netissä yhden ihanalta tuntuvan kundin. Me chattailtiin pitkään ja juteltiin tosi syvällisiä. Tuntui ihanalta, kun joku ymmärsi mua niin hyvin. Mä ihastuin ihan huomaamatta, ja se juttu vaan imaisi mut mukaansa. Mun pään täytti vain tuo yksi ihminen ja halusin jutella hänen kanssaan koko ajan. Jossain vaiheessa me alettiin puhua seksistä. En oikeastaan muista, miten se siihen meni. Alkuun vähän hämäännyin, mut oltiinhan me tunnettu jo tosi pitkään, melkein kuukauden. Tuntui ihanalta, kun joku oli niin vilpittömän kiinnostunut musta. Se kyseli myös vähän outoja seksiin liittyviä kysymyksiä.

Se pyysi mua lähettämään kuvia itsestäni. Lähetin sille pari kuvaa ja se kehui mua kauniiksi. Sitten se halusi nähdä vähän enemmänkin. Hämmennyin yhä enemmän, mutta meidän juttu tuntui vaan niin kypsältä ja luotin siihen täysin. Toisaalta se oli vähän hauskaakin. Otin kännykkäkameralla kuvia itsestäni ja lähetin. Se vannotti mua, että tää on vain meidän välinen juttu, eikä halunnut, että kertoisin meistä kenellekään. En mä tietenkään silloin kertonutkaan. Se lupasi lähettää myös itsestään kuvia, Kun me seuraavan kerran chattailtiin, se kertoikin olevansa vähän vanhempi kuin mitä alun perin oli kertonut – 28-vuotias. Mä vähän ihmettelin, mutta toisaalta sen kanssa oli niin ihana jutella, etten välittänyt. Ja mä luulin, että se tosissaan välitti myös musta. Keskustelut meni kyllä aika intiimeiksi. Se kerto, miltä siitä tuntui, ja mitä se kuvitteli musta. Ja sit se olis halunnut tavata mut ihan oikeesti, että olis voitu olla yhdessä.

Jossain vaiheessa kerroin parhaalle ystävälleni näistä meidän yhteisistä jutuista. Ja siitä, että meidän oli tarkoitus tavata, tai ainakin että se kundi ehdotti sitä. Lopulta se alkoi kiristää mua lähettämilläni kuvillani ja uhkasi levittää ne eteenpäin, jos en suostuisi. Olin lamaantunut. Pelästyin tosissaan ja mua hävetti ja kadutti ihan sairaasti. Syytin itseäni, olinhan itse lähettänyt kuvani ja vastannut kaikkiin viesteihin.

LIITE 5: PALAUTELOMAKE

Sosiaalisen median tuokio 20.4.2016

Palautelomake

1. Täysin erimieltä, 2. Osittain erimieltä 3. En osaa sanoa 4. Osittain samaa mieltä 5. Täysin samaa mieltä.

Sosiaalisen median tuokion aiheet olivat ajankohtaisia.

1. 2. 3. 4. 5.

Sain hyödyllistä tietoa tuokiosta.

1. 2. 3. 4. 5.

Aion hyödyntää saamaani tietoa kotona.

1. 2. 3. 4. 5.

Tuokiossa käytetyt menetelmät olivat toimivia.

1. 2. 3. 4. 5.

Tuokio eteni johdonmukaisesti.

1. 2. 3. 4. 5.

Sosiaalisen median tuokio oli:

Liian pitkä Sopivan pituinen Liian lyhyt En osaa sanoa

Risuja ja ruusuja tuokiosta:

Kiitos ☺

